

БРАНКО МИЋИЋ - КОНДИЋ

ЗАПИС О ЗЛОЧИНУ

НОВИ САД, 2010.

Предговор

У овој књизи настојао сам да опишем сва зла и злочине које су хрватске усташе извршиле над Србима, Јеврејима, Ромима и припадницима других народа, у току крвавог лета 1941. године, и даље до краја Другог светског рата 1945. године.

На сабирању приказане грађе радио сам више од десет година, али ипак не могу рећи, да сам успео да све страхоте, које су се догађале, потпуно и верно прикажем, и да све страдалнике у потпуности обухватим.

Могуће је да сам начинио и понеку грешку, али, зна се, да ко ради тај и греша.

Злочини о којима је реч сами по себи толико су страшни да је свака њихова оцена и коментарисање сувишно.

Мислим да треба нагласити да, иако су већину злочина извршиле хрватске усташе, одговорност за њихово извршење сноси пре свега Немачка, која је као окупациона сила предала судбину народа у руке злочинаца.

Немачка је поменутим чином омогућила неописиво страшне злочине према српском народу, и посејала страшно семе мржње и раздора између Срба и Хрвата, које и данас рађа своје горке плодове, јер недела која су починили усташки злочинци ни на који начин не могу тек тако бити избрисана из историјског памћења српског народа.

Ово кажем зато, што се, колико је мени познато, не знам из којих разлога, поменута чињеница очигледно занемарује.

Код рада на овом запису драгоцене податке су ми пружили господин Милош Чавић, потпуковник ЈНА у пензији и господин професор Јово Бајић, новинар и књижевник. У том смислу ја им дугујем велику захвалност.

Аутор

Записи и документи о усташком терору над Србима, Јеврејима, Ромима и припадницима других народа у току рата 1941-1945. године у подручју општине Бугојно

Почетак рата, затим крваво љето 1941. године провео сам у Бугојну, где сам боравио непрекидно све до касне јесени 1943. год., када сам, пошто ми је отац Богдан отишао у партизанае, страхујући од усташа заједно са братом Душаном побјегао у Мркоњић-град, гдје сам провео зиму и почетак пролећа 1944. год., када су нас Немци протерали назад у Бугојно, где сам и дочекао крај рата.

У Бугојну су усташе 1941. год. преузеле власт 10.04. пре доласка Њемаца (13.04. спустио се на кратко немачки авион „Рода“ у насеље Доњићи) 14.04., који су дочекани са славолуком и натписом: „Добро дошли!“, али се нису у Бугојну задржавали, већ су неколико дана непрекидним колонама пролазили кроз град у правцу Мостара, и на крају су у граду остале само усташе.

Са првим немачким војницима у граду појавио се и претећи црвени плакат у којем је „Немачки командујући генерал“ у Београду претио да ће за сваког убијеног немачког војника бити стрељано 100 Срба, Јевреја или Цигана.

Пролазећи кроз Бугојно Немци су успут пљачкали јеврејске радње, из којих су односили углавном квалитетнији текстил, али у Србе нису дирали.

Нешто касније (11.05.) у Бугојно су дошли Италијани и задржали се једно време, а затим су се (15.06.) повукли према Сплиту. Њихово присуство је помогло да се у Бугојну утврди и организује усташка власт, али за време њиховог боравка није било никаквих прогона ни знатнијег злостављања. Живело се наизглед као у миру.

Што се тиче усташа, они су са првим даном преузимања власти, забранили употребу ћирилице, и наредили да се уклоне све фирме и натписи исписани ћирилицом. Исто тако одмах су наредили да сви Срби који су у Босну дошли после 1918. године у року од 48 сати оду за Србију. Тако је протерано неколико породица, чије су главе били углавном државни чиновници.

Одмах након одласка Италијана почињу прогони и хапшења. Да би лакше провели своје крваве планове, они све изводе подло и прикривено, ширећи гласине како ће ухапшени ићи на рад у Њемачку, али убрзо постаје јасно шта се дешава, да се уствари људи на најзверскији начин убијају.

Људи који нису били ништа криви, нису се надали најгорем, па су у затвор одлазили без отпора, а велики број сељака је долазио у затвор сам, без икакве принуде, након што је добио позивницу да се јави у „Котарско предстојништво“ (раније „Среско начелство“), а када је тамо стигао, био је ухапшен, ноћу везан жицом, утоварен у камион и одведен до неке јаме, где су га убили.

Тако је то текло све док у јесен (10.10.1941.) нису поново дошли Италијани. Тада је терор знатно ублажен, и ситуација се донекле

нормализовала, али до тог времена многе јаме широм Босне и Херцеговине биле су пуне лешева зверски побијених недужних људи, врло често и жена и деце.

О свим овим збивањима скоро ништа није записано. Доста тога је заборављено, а многи људи који би могли нешто знати, давно су помрли. Ја сам се прихватио овога посла пре око петнаест година, и од свега успео нешто да сакупим, али је све ово врло скромно и непотпуно. Још увек нисам успео да средим ни потпуну хронологију појединих догађаја, иако, како сам већ рекао, на томе дуго радим и постепено материјал допуњујем новим подацима.

Основни мотив због којег сам пришао овоме послу је моја дубока духовна потреба да учиним нешто како многобројне невине жртве усташког терора не би биле заборављене.

Мислим да је овде посебно интересантна психологија злочина, односно разлози који су од људи начинили звери горе од вукова, јер је мотив врло важан за разумевање сваког злочина, као и тражења начина да се такво зло у будућности спречи.

Иако сам далеко од темељитог објашњења учињеног злочина, ја се усуђујем да закључим да основни мотив није била национална мржња, већ могућност пљачке, односно да се на лак начин присвоји туђа имовина, и да би усташки злочинци (конкретне убице!) исто тако побили и поједине Хрвате, само да су им то усташке власти дозволиле.

Велика одговорност за извршене злочине лежи на римокатоличкој цркви која је могла да учини да се злочини спрече, или да се бар у мањој мери остваре, али у том смислу није ништа учинила, ако се изузму ретки часни појединци (католички свештеници) који су помагали појединцима да се спасе, али је у односу на масовност злочина таквих примера било заиста мало.

Гледано у целини, без гриже савести могу рећи, да је католичка црква у Хрватској и Босни и Херцеговини била духовни иницијатор и активни саучесник у извршењу усташких злочина, о чему постоји мноштво доказа у виду фотографија, разне усташке штампе и других писаних докумената као и изјава високих католичких великодостојника.

Превођење из православне у римокатоличку веру које је вршено масовно и насилно, пљачкање и паљење православних цркава, очигледан су доказ такве работе, која се не може ни на који начин негирати и ничим оправдати.

Истине ради треба рећи да је било доста Хрвата и муслимана који су учинили много да се појединци а некад и читаве породице спасе, и да би трагедија српског народа у усташкој „држави“ била неупоредиво гора и жалоснија да није било таквих поштених и племенитих људи.

На крају да кажем да, како сам већ рекао, овај материјал није комплетан, а свакако постоји могућност да у њему има и грешака. Бићу захвалан свима који ми у доброј намери укажу на могуће грешке и пропусти.

Четничка организација у Бугојну

О овој организацији мало се зна. Прича се да је пред рат (1939. ?) из Сарајева дошао неки Светозар Голубовић и радио на њеном оснивању. Ова организација је била заснована на старим патриотским традицијама четништва, и није имала никакве везе са збивањима која су се дешавала у току Другог светског рата.

У дане пред рат ја сам био дете и није ме интересовала политика, па о овој организацији скоро ништа и не знам, бар што се тиче личног сећања. Знам само да је у кафани у Српском дому у Бугојну била (на зиду обешена) увећана фотографија неког војводе Танкосића који се звао „Луне“. Зато су, ваљда, више из завитлавања и тадашњег кафеџију у том дому називали „војвода Луне“, и то га је касније стајало главе. Наводно у првој групи ухапшених, о којима ће посебно бити речи, која је побијена код села Ивањске у близини Бање Луке, били су и сви припадници поменуте четничке организације, или бар они на које се сумњало да су били њени чланови.

Зна се да је Рустампашић Ибрахим (Хамдибег) имао четничку униформу коју је облачио у неким свечаним приликама, и тиме се истицао. То његово парадирање га је коштало главе, јер ми је једна старија жена причала да је лично видела „кад су Хамдибега водили у затвор, њега су водили напријед, а иза њега је један усташа носио спаковану (сложену) четничку униформу“.

Причају да је и неки бег Сулејманпашић био у тој „четничкој“ организацији и носио униформу, али када се за вријеме одржавања једног теферича у селу Грачаници код Бугојна, потукао са жандармима који су га, ваљда, ради неког изгреда малтретирали, он је у знак протеста напустио организацију и вратио униформу, и то му је касније помогло да му остане глава на рамену.

Код бугојанских Срба (неких) било је понекад и тешке наивности. Као пример могу навести трговца Стеву Вучића. Он је са адвокатом Баришићем који је за време бивше Југославије у Бугојну имао адвокатску канцеларију и као тајни усташки повереник, радио на успостављању и стварању усташке организације у Бугојну, која је на дан проглашења НДХ у истом мјесту и преузела власт, био скоро у пријатељским односима, јер је Баришић вјешто крио своје право лице, и приказивао тако, да су неки сматрали као да је русофил.

У вези са тим наводим као случај наивности поменутог Стеве Вучића, чињеницу да је он, када су усташе наредиле да поводом проглашења НДХ сви грађани истакну на своје куће и радње хрватске заставе, отишао адвокату Баришићу, и рекао му како он као Србин, ту заставу не може истаћи, на што му је Баришић мирно одговорио:

- Па Ти, када не можеш (или нећеш) и не мораш. Ради како хоћеш.

Тако су се у миру и растали, али је Стево првом приликом био ухапшен и убијен, јер је тај разговор Баришић добро запамтио.

Након пада владе Цветковић-Мачек, причају да је и трговац Анђелко Вучић из Чипуљџића, у знак славља, ставио пред своју радњу буре

са ракијом, и сваког ко је наишао, бесплатно частио. Изгледа да је то и њега коштало главе, или да је бар због тога био међу првима који су страдали.

Некако у то време (кад је одбачен пакт) једна група Срба из Чипуљића (који је тада био село 2 километра удаљено од Бугојна) кренула је у Бугојно, да демонстрира, при чему је постојала велика могућност да дође у сукоб са франковцима. На изричит захтев „котарског предстојника“ (Бугојно је у то време било у саставу бановине Хрватске), тадашњи православни поп Јован Поповић, изашао је пред њих (међу којима је било доста и пијаних) и неколико се сати са њима објашњавао, док их коначно није успео убедити и вратити назад у Чипуљић. Касније су комунисти томе попу замерали да је, наиме, својим држањем спречио демонстрације, иако ни данас, након више од 60 година, није могуће тачно оценити, шта би било горе, односно, да ли би, да се Чипуљани нису вратили, дошло до сукоба који би добио међунационалну боју, и како би се ствари даље развијале?

Успут да напоменем, да је исти поп на скоро исти начин спречио могућност сличног сукоба, након атентата на краља Александра. Нисам у стању да дам коначну и тачну оцену о томе, колико су његови поступци били правилни, али лично мислим да је у оба случаја добро урадио, зато, што у једној релативно примитивној средини, где необуздане навијачке страсти лако прелазе логику мудрости и здравог разума, такви поступци могу бити само од користи.

Иако сам се овим прилично удаљио од стварне теме, желим да кажем да се Попа Јована Поповића добро сећам, јер ми је у школи био вјероучитељ. Иако је по моме убеђењу био ватрени Србин, он је био врло mudar и опрезан човек, и пре свега врло промишљен и уздржан. У свим својим предавањима и говорима у цркви, увек је истицао потребу братске слоге и заједничког живљења, а увек када је споменуо католичку цркву ставио је испред придев „братска“.

Ипак, све му то не би било од користи, и он би сигурно страдао да се у лето 1941. године нашао у Бугојну. На његову велику срећу у априлском рату пао је у њемачко ропство, где је и дочекао крај рата као немачки заробљеник.

Већ у првим данима терора, усташе су му убиле оца попа Марка који је био парох у Купресу, и још десетак што ближих, што даљих рођака.

Прве жртве

Прве жртве усташког терора у Бугојну били су Роми (Цигани) чанчари. Они су једног петка (пазарни дан у Бугојну) дошли са двоја или троја кола са коњском запрегом у којима су донели дрвене чанке. Исте су продавали на пијаци у Бугојну. Изгледа да су имали доста новаца, и то је био разлог њихове погибије. Биле су, изгледа, две породице, мушкарци, жене и деца.

Побио их је Нине Субашић са својом дружином. Заноћили су поред реке Окашнице и нису осванули. Не зна се, да ли су побацани у воду или су негде закопани. Не зна се, да ли су били православци или муслимани, иако су неки мислили да су Каравласи са Мајевице.

Поменути зликовац лично је убијао и друге људе. Ишао је у „акције“ у Јањ и Гламоч, па иако су му руке до лаката биле кржаве, успео је да се извуче, и после 1945. је живео у Бугојну, где је и умро носећи на души велики број невиних жртава.

Жртве побијене у Ивањској код Бање Луке

Одвођени су у затвор смештен у згради званој „Конак“ између 25. и 27. маја, одмах након одласка Италијана. У петак 28. маја нису осванули у Бугојну. Ноћу су одведени према Бањој Луци, а затим између 30. и 31. маја побијени код села Ивањска у близини Бање Луке.

Предпоставља се да је том приликом убијено укупно око 25 људи из Бугојна и околних насеља.

Међу жртвама су:

1. Стево Вучић, трговац из Бугојна
2. Рустампашић Хамдо (Хамдибег) – отац Мехмед из Грачанице, велепоседник рођен 1899.
3. Анђелко (Антонија) Вучић, трговац из Чипуљића, рођ. 1893.
4. Недељко – Недо (Јована) Праљак, банкар из Бугојна, рођ. 1900.
5. Младенко (Ристе) Билкић из Чипуљића, радник, рођ. 1902.
6. Ђорђе (Пере) Бујак из Чипуљића, службеник, рођ. 1907.
7. Катић Лазар из Доњег Вакуфа, трговац
8. Владо Ивица из Доњег Вакуфа, трговац
9. Нико (Јове) Јоиповић из Чипуљића, кројач, рођ. 1903.
10. Миленко Бехара – Ленче (Крстанов), кафеџија из Бугојна, рођ. 1911.
11. Илија – Иле (Косте) Вучић из Чипуљића, надцестар, рођ. 1904.
12. Нико (Косте) Бодић из Чипуљића, службеник, рођ. 1902.
13. Иле (Симе) Бркић из Чипуљића, радник, рођ. 1924.
14. Чавић (Ристе) Владо из Чипуљића, занатлија, рођ. 1912.
15. Мићић (Жарка) Бранко из Чипуљића, занатлија
16. Кадиевић (Сергије) Марко из Чипуљића, гостионичар, рођ. 1912.
17. Љубо Дреч, шеф железничке станице у Бугојну. Жена му је била Хрватица, и кажу да је она тражила да га ухапсе.
18. Стојић (Саво) Стојан, рођ. 1894.

Имена осталих седам жртава нисам успео да сазнам.

Неколико година пре почетка распада СФР Југославије изменио сам неколико писама са пензионером Антом Бабићем који је тада са породицом живео у Загребу. Тај Бабић, који се родио и одрастао у Бугојну, у

једном свом писму ми је саопштио, како је у току рата 1941-1945. год. једном приликом у хотелу Босна у Бањој Луци седео за истим столом са зликовцем Хасаном Ћелићем. Он му се хвалио да је лично убио директора Српске банке у Бугојну Неду Праљка и показивао му Недину ручну ташну од црног бокса. Тај Ћелић је са групом усташа које је предводио, побио Србе из Бугојна у Ивањској код Бања Луке. Он је убио и владика Платона и многе друге истакнуте Србе. И не само то. Убијао је касније и муслиманске младиће и девојке. Обећавао им је да ће их превести ноћу на слободну територију коју су држали партизани, а онда када би их извео на периферију Бање Луке, све их је убијао. Пуцао је пиштољем изненада у потиљак, тако да се не оштећује одело, а онда их свлачио, па одело и веш доносио кући, где је живео са једном усташки настројеном Хрватицом. Имали су једну служавку, муслиманску девојку (Ајша Спахић избеглица из Кључа) коју су терали да пере крвав веш, и она је радећи то, од муке повраћала. Све је то поверила Српкињи Стојанки Томић, од које сам чуо ову причу.

Зликовца Ћелића су касније убиле усташе (са још двојицом су га обесили испред Позоришта) када је убио и опљачкао две бабе Хрватице, а жену са којом је живио ликвидирала је ОЗНА.

О злочинцу Асиму (вероватно Хасану ?) Ћелићу који је био вођа групе усташа која је убила владика Платона писао је Јанко Вујиновић у листу „Политика експрес“ од 2. јуна 1991. године.

Јама под Калином код села Љубнића

У ову јаму бачени су сељаци из Зијамета Перо (Алекса) Лукић – рођ. 1897. год., Јово (Иле) Малић – рођ. 1903. год., Каравла (Благоја) Радоја – рођ. 1903. год., Јово (Никола) Стојић – рођ. 1890. год., Остоја Станишић, Јово (Ђорђе) Ђелмо – рођ. 1909. год. и Мирко Голић. Поред њих у јаму су бачена још двојица из других села.

Ристо Стојић који је такође био бачен у јаму успео је некако да изађе.

О овом злочину писао је Алекса Чавић, син Николин своје пријатељу и другу Славку Трнинићу, свештенику из Сарајева. Према А. Чавићу злочин се десио у првој половини месеца јуна 1941. (дописано 28. марта 2006.).

(Жестокe усташе и зликовци су били Хрвати Матановићи и фратар Бауер. Матановиће су касније огорчени устаници побили, и тако је народ одахнуо од њиховог терора.)

Злочин у пашњаку Хашима Ђулимана

Пашњак Хашима Ђулимана налази се покрај пута од Бугојна према Горњем Вакуфу, око 7-8 километара далеко од Бугојна.

Ноћу између 23. и 24. јуна на светог Иву побијени су:

1. Поп Марко Поповић из Купреса
2. Боро Спремо, студент
3. Алекса Мариновић, ваздухопловни пуковник.

Сутрадан су их видели мртве међу врбама Милан Велимир и његова кћер Зора. Видио их је и Хашим Ђулиман.

Ове жртве су послје рата ексхумиране и сахрањене у гробље у Чипуљићу.

Прото Јово Поповић из Бугојна, чији је отац био поп (прото) Марко, рекао ми је, да му је Фаћо Хаџибеговић причао да је он лично видео када су их убијали. Он се случајно ноћу враћао кући у Грачаницу баш у време кад је злочин учињен.

Причало се да су Попа Марка терали да игра на жеравици, али не знам да ли је то казивао поменути Фаћо

Жртве побијене у Шупину гају у близини Доњића

Злочин се одиграо ноћу на сам Видовдан 28. јуна 1941. године. Колико се зна, ту су побијени Војин Крстановић, Насто Мариновић, Шпиро Мариновић, сви из Бугојна. Свакако да је ту страдало и више Бугојанаца, али тачан број жртава и њихова имена нису познати. Према Д. Топићу из Доњег Вакуфа ту су страдали Радићи, Сукаре, Симо Мијатовић, Ристо Ивичић, Љубо Калаба, Владо Ивица, и Исидор Мелер, Јеврејин, управник пилане „Угар“ у Д. Вакуфу. Вакуфљани су након хапшења проведени у Бугојно и тамо ликвидирани.

Једино су Драго и Милош Сукара, захваљујући мрачној ноћи успели да побегну са стратишта. Обојица су касније у току рата страдала од усташа.

Међу побијеним било је и Зијамећана.

Расим Лончар је изјутра видио лешеве разбацане око места где су их убијали.

Кажу да су неке везали за дрвеће и тукли док нису издахнули. Убијали су на разне начине. Боли ножем, клали и тукли по глави.

Не зна се тачно да ли су лешеве касније сахрањени у неку јаругу или су бачени у Врбас.

Око 20 метара од ријеке Врбас на линији према новом складишту предузећа „ИНПО“ налазио се споменик са оградањем простором величине 2х2 метра. На спомен плочи је латиницом био уклесан следећи натпис:

1941-1961.

Овдје су слуге окупатора звјерски убили 40 родољуба 1941.

**Пали су на овом мјесту, али њихову мученичку смрт
никада неће заборавити наши народи.**

Подизже Савез бораца НОР-а Бугојно

У лјето 1983. на том мјесту није бише било гаја, јер је дрвеће око споменика искрчено и претворено у њиву на којој је засађен кромпир.

ДОПУНА ПОДАТАКА о злочину у Доњићима (Шупин Гај – Бугојно) извршеног уочи Видовдана 1941. године, на основу разговора са Симом Сукаром чији је отац Драго Сукара побјегао са страдалишта. Овај разговор сам обавио 2. јуна 1990.

Жртве су колима званим „црна марица“ довезене на страдалиште. Пре него што су убачени у „марицу“ везао их је лично полицајац Чанчић Нико, који им је рекао да ће бити побијени и да, ако ухвате прилику беже.

Чанчић је био полицајац за време бивше Југославије, после за НДХ био је шеф полиције у Бугојну, а по завршетку рата побегао је у САД.

Поред Драге Сукаре ту је био и Милош Сукара и његов син Младенко. Када су их извели из кола почели су мучити Младенка Сукару којему су секли уши, копали очи итд.

Видевши то, Драго и Милош су се дали у бежање, и захваљујући мраку, успели побећи. Драго је дуго лутао и на крају се сакрио у кући муслимана Шупића (име непознато), који га је спасао.

У истим колима у којима су на губилиште доведени Драго, Милош и син му Младенко био је и Нико Сукара и син му Љубо. Они су једно време задржани у колима и исте ноћи убијени. Убијање је вршено под једном крушком близу Јеврејског гробља, и није на месту где се налази споменик.

Након бегства Драго и Милош су се крили до доласка Италијана (када су ови поново дошли у Бугојно и Доњи Вакуф). Тада их је неко пријавио. Италијани су опколили њихову кућу у којој су се крили. Италијани су им дали ултиматум: или да се одмах предају уз обећање да их неће хапсити и убити, или у супротном ће све укућане побити.

Они су се тада предали, и Италијани су одржали реч и дали им документе да се могу слободно кретати.

После им је усташа Касим Трто који је би власт у Доњем Вакуфу наредио да почну рад са трговином. Трто је то учинио са намером да их лакше ликвидира.

Они су тако једног дана, не слутећи најгоре, кренули на пут возом у Сарајево, а Трто је за њима послао усташе Ахмета Шахтана и Наима Вејзовића да их прате и ликвидирају.

Када су се Сукара Драго и Радић Младенко (из села Копчић код Бугојна) враћали у Доњи Вакуф, Шахтан и Вејзовић су их проказали у Травнику и они (Сукара Драго и Радић Младенко) су били ухапшени и убијени у службеним колима када је воз био у тунелу Комар (пруга Травник – Доњи Вакуф). Дотукао их је Алиловић Иван, возовођа (у то време

управљао возом на релацији Лашва – Доњи Вакуф) који је после рата живео на слободи, и вероватно се због грижње савести убио 1987. године, тако што је скочио са трећег спрата тадашње болнице (беговска кућа) у Бугојну.

Неколико дана пре него што ће извршити самоубиство Алиловић Иван је у пијаном стању пришао Сими Сукари (коме је убио оца Драгу) и почео се извињавати, како је било ратно стање итд, а Симо га маршнуо и отерао од себе.

Милоша Сукару (стрица Симиног) претукао је пред Васкрс 1943. године помоћник интендата 9. крајишке бригаде Радун Бојан. Крвнички га је испребијао да је од силних батина Милош након четири дана умро. Интедант 9. крајишке бригаде тада је био Симо Попадић.

Након што су усташе у возу убили Драгу Сукару и Радић Младенка, њихова тела су избацили са друге стране тунела (до Травника према станици Голеш), где су их закопали пружни радници под једном трешњом. Ту су лежали до марта 1961. год., када им је родбина пренела кости и сахранила. Сукара је сахрањен на гробљу у Кутањи, а Радић у Копчићу.

О томе како су убијени Сукара Драго и Радић Младенко писао је Ђамил Казазовић у књизи чији тачан наслов не знам, али се иста односи на НОБ и ратна збивања у периоду 1941-1945. Књигу ми је својевремено дао на читање покојни прото Јован (син Марка) Поповић из Бугојна. Касније нисам ни у једној библиотеци успео да пронађем ту књигу, пошто има неко ко систематски води бригу да се такве књиге униште и повуку.

(Дописао дана 10. јула 1991. год.)

— · —

Симо Сукара према чијој сам изјави начинио овај запис погинуо је за време рата 1992-1995. год. од муслиманске гранате из Прусца, док је цепао дрва у дворишту своје куће у Доњем Вакуфу.

(28 март 2006.)

Према непотпуним подацима Савезног завода за статистику у Шупића гају су побијени и:

Перо (Станка) Бодо, рођ. 1900. из Бода
Перо (Миће) Терзић, рођ. 1903. из Чавића
Стојан (Лазо) Чавић, рођ. 1903. из Чавића

Злочин у Занесовићима

Ово је најмасовнији усташки злочин извршен у близини Бугојна 1941. године.

Ево како је Месуд Хотић у својој „Ратној хроници Бугојна“ описао тај страшни догађај:

„Прије исељавања усташе су похапсиле мушко становништво, Јевреје и Србе од 16 година па на више. Бугојански затвори, они који су

постојали раније, и нови, импровизовани, били су дупке пуни, и у њих су невини људи немилосрдно трпани. У те дане могле су се видјети колоне похапшених Срба које су мирно и без отпора ишле у сусрет својој језивој смрти. Јулске ноћи биле су, у Бугојну и околини, ноћи страве и ужаса. Између 27. и 31. јула усташе из Бугојна извршиле су најмасовнији злочин, када је за четири ноћи над јамом између села Занасовићи и Росуље звјерски поубијано око 1.500 људи (ова јама била је у облику изврнутог љевка и настала је клижењем доњих слојева земље, била је дубока 10 до 15 метара, док њена површина при дну није утврђена). Само једне ноћи над овом јамом котарски предстојник Бранко Куштро из пиштоља је убио око 400 људи и с тим се сутрадан хвалисао по Бугојну. У ову јаму бачени су стрељани и поклани Срби и Јевреји из Бугојна и околине као и из сусједних општина...

Тане Вуковић из Чипуљића је један од тројице који су приликом одвођења на стратиште успели да побегну. Његова прича забележена 12. септембра 1980. године гласи:

„Био сам затворен у Основној школи 5-6 дана. Спавали смо на поду, а јели оно што су нам доносили од кућа, пошто у затвору нисмо добијали никакве хране.

Нисмо се надали да ће нас побити. Једне ноћи одмах како се смрачило, везали су нам руке на леђа, неког жицом, неког конопцем и товарили на камионе покривене са цирадом.

Зграда школе била је пуна људи, колико је могло стати, више од двије стотине.

Затвореници су већином били послушни и нису се опирали. Ако је ко шта питао или викао, шамарали су и ударали по лицу и носу да одмах навали крв.

И кад су били на камионима, већина се није надала да ће их побити. У сваком камиону било је 4-5 наоружаних усташа.

Кад су почели да вежу и да изгоне из школе, ја сам пошао да се сакријем на таван, и за собом сам подигао љестве, а онда су још двојица (Милан Ерак и неки Ђорђо, не знам како се презива) кренули на таван, па сам спустио љестве да се и они попну. Онда сам мислио да ће нас на тавану наћи, па сам сишао доље и онда су ме спазили и везали.

Кад је камион био на Грачаничком мосту, ја сам успио да се одвежем и некако скочим у Врбас.

Ронио сам и пливао и некако ми је успјело да се сакријем иза једне врбе у корењу. Они су за мном пуцали и тражили ме, али им, срећом, није успјело.

Ја сам онда преко Мандалца и Купреса отишао у Јањ и тамо се прикључио устаницима.

Према причању **Милана Ерака**, он се спасио тако што се сакрио на таван, а затим следећег дана увече преко школске баште пребацио до места где су биле раките (жбуње слично врби). Затим је около иза насеља Гај преко њива, пузећи уз плотове ноћу дошао до куће и јавио се, тако да је

за њега знала само жена, која му је крадом доносила храну. Тако се крио до поновног доласка Италијана.

Усташе су га неколико пута тражили, и кад га нису нашли, одвели и убили су му старијег сина.

Кажу да је и Милан Фрањић звани Шурут из села Весела код Бугојна успео да побегне, али нисам имао прилике да са њим разговарам. Чуо сам да се касније оженио са Борић Вишњом из Кошћана код Доњег Вакуфа.

Списак познатих жртава које су убијене у Занесовићима

Бугојно

1. Глишо (Ристо) Мариновић, гостионичар, рођ. 1888.
2. Милорад Мариновић, службеник, рођ. 1921-1944. ?
3. Славко Бранчић, бербер
4. Перо (Бошко) Попадић, посједник, рођ. 1877.
5. Драгутин (Бошко) Попадић, службеник, рођ. 1887.
6. Јово (Драгутина) Попадић, радник, рођ. 1904.
7. Ђњатић (Станка) Милан, калајџија, рођ. 1900.
8. Момчило Илић, сајџија и фотограф
9. Митар Ђњатић звани Пинђур, носач
10. Нико Тримуновић, обућар
11. Радомир Тримуновић, ученик
12. Владо Глигорић звани Трута, обућар
13. Свето Шулаја, службеник
14. Љубо Топић, шумар
15. Љубомир (Јована), _____ рођ. 1884.
16. Војин Палексић, службеник
17. Трифун Мандић, жандармеријски наредник
18. Ђорђо (Томе) Радовић, трговац, рођ. 1871.
19. Обрад (Илије) Мијатовић, ученик, рођ. 1918.
20. Ристо Јоиповић, кројач
21. Нико Јоиповић, кројач
22. Иле Марковић звани Црногорац, радник
23. Петар Ерак, техничар
24. Стојан (Раде) Кисић, обућар, рођ. 1877.
25. Ђорђо (Стојана) Кисић, шпедитер
26. Симо Сандић, службеник
27. Драгоја (Ристе) Вукадиновић, гостионичар, рођ. 1879.
28. Милан Радумило, професор

Жртве из насеља Чипуљић које су бачене у јаму код Занесовића

У уторак 27. јула 1941. године ноћу отерани у затвор у Бугојно, а ноћу између 30. и 31. јула нестали из затвора и како се касније сазнало, побијени у Занесовићима:

1. Вуковић (Милана) Владо, земљорадник, рођ. 1919.
2. Вуковић (Спасоја) Лука, занатлија, рођ. 1909.
3. Шатара Стоја, радник
4. Лекић (Симе) Бранко, занатлија
5. Билкић (Захарије) Момир, занатлија
6. Шебез Марко, радник
7. Марковић Илија, земљорадник
8. Драгољевић (Пере) Миле, радник
9. Радић (Драгоје) Лука, радник
10. Поповић (Марка) Анђелко, радник
11. Којдић (Луке) Анђелко, радник, рођ. 1888.
12. Бујак (Ђорђе) Душан, рођ. 1888.
13. Бајић (Алексе) Арсенија, земљорадник, рођ. 1904.
14. Спремо (Илије) Стево (Стипан, Стјепан), радник, рођ. 1900.
15. Вујић (Пере) Ђорђо, земљорадник, рођ. 1921.
16. Лукић (Душана) Перо, радник, рођ. 1922.
17. Куновац Коста, земљорадник
18. Куновац Симо, гуслар
19. Бркић (Михајла) Недо, службеник
20. Гламочак (Ратка) Јово, земљорадник, рођ. 1893.
21. Прањак (Митра) Недељко, земљорадник
22. Галић Марко, радник
23. Галић Лука, радник
24. Вранић (Ђорђе) Милојко
25. Дучић (Миле) Обрен, радник, рођ. 1923.
26. Дучић (Вуке) Дане, радник
27. Крстановић (Јове) Урош, радник обућар, рођ. 1900.
28. Ерак (Милана) Петар, ученик
29. Вучић (Косте) Ђорђо, службеник, рођ. 1896.
30. Вучић (Ђорђе) Рајко, радник, рођ. 1920.
31. Вуковић (Светка) Анђелко, радник
32. Ђурендић (Ђурана) Ђорђо, службеник, рођ. 1884.
33. Вулета Јово, радник
34. Куновац (Спасе) Митар, земљорадник
35. Ивица (Луке) Ђорђо, земљорадник
36. Свитлица (Марка) Младенко, земљорадник, рођ. 1904.
37. Јоиповић (Јове) Ристо, земљорадник
38. Бркић (Ристе) Бранко, радник, рођ. 1903.
39. Билановић (Ђорђе) Анђелко, земљорадник, рођ. 1889.

40. Зељковић (Максима) Саво, земљорадник, рођ. 1923.
41. Зелен Јово, радник
42. Ђурић (Ђорђе) Јово звани Лијепи, радник, рођ. 1894.
43. Бујак Ђорђо, службеник
44. Вујић (Ђорђе) Рајко
45. Гламочак Милан, земљорадник
46. Вранић Милојко
47. Куновац (Митар) Ђорђе, земљорадник, рођ. 1923.
48. Трифковић Ђорђо, земљорадник
49. Билкић Младенко, земљорадник
50. Девура (Гојко) Душан, радник, рођ. 1920.
51. Поповић (Марко) Никола, радник, рођ. 1901.
52. Којдић (Лука) Анђелко, земљорадник, рођ. 1926.

Ове податке сам сакупио уз помоћ свештеника Поповић Јована. Доста сам података на превару извукао и од Мице Крстановић, која је имала комплетне спискове свих Чипуљана који су страдали у рату, али као убеђени комуниста строго је поштовала директиву партије да се о усташким злочинима што мање говори и пише.

Страдали из Чипуљића према списку Савезног завода за статистику – жртве рата 1941-1945.

- Бајић (Алекса) Арсеније, рођен 1904, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Билановић (Ђорђе) Анђелко, рођен 1889, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Билкић (Ристо) Младинко, рођен 1902, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Градишка
- Бодић (Коста) Нико, рођен 1902, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Босанска Градишка
- Бркић (Ристо) Бранко, рођен 1903, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Бркић (Симо) Илија, рођен 1924, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бања Лука
- Бујак (Душан) Иле, рођен 1919, Србин, погинуо 1944. године у НОБ-у, Шид
- Бујак (Душан) Лазар, рођен 1926, Србин, погинуо 1943. године у НОБ-у, Зеленгора
- Бујак (Ђорђе) Душан, рођен 1888, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Бујак (Ђорђе) Миле, рођен 1888, Србин, нестао 1941. године у НОБ-у
- Бујак (Јован) Милева, рођена 1892, Српкиња, погинула 1942. године у НОБ-у, Грмеч
- Бујак (Перо) Ђорђо, рођен 1907, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Градишка

- Цвјетић (Томо) Милан, рођен 1893, Србин, умро 1942. године у директном терору, Зеница
- Чавић (Ристо) Марко, рођен 1912, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Чавић (Ристо) Никола, рођен 1907, Србин, убијен од усташа 1941. у логору, Јасеновац
- Чавић (Ристо) Владо, рођен 1912, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Босанска Градишка
- Девура (Гојко) Душан, рођен 1920, Србин погинуо 1943. године у БОБ-у, Сутјеска
- Дучић (Марко) Дане, рођен 1895, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Дучић (Марко) Миле, рођен 1886, Србин, (24. 07. 1942. отеран у Јасеновац), убијен од усташа 1942. године у логору, Јасеновац
- Дучић (Миле) Обрен, рођен 1923, Србин, убијен од усташа 1941. године у директном терору, Травник
- Ђурендић (Ђуро) Ђорђе, рођен 1884, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Ђурић (Ђорђе) Јово, рођен 1894, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Гламочак (Ратко) Јово, рођен 1893, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно
- Ивичић (Ђорђе) Јово, рођен 1913, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Суња.
- Јојповић (Јово) Нико, рођен 1903, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бања Лука.
- Кадијевић (Сергије) Гојко, рођен 1925, Србин, погинуо 1944. године у НОБ-у, Шид.
- Којдић (Анђелко) Лука, рођен 1926, Србин, погинуо 1943. године у НОБ-у, Сутјеска.
- Којдић (Лука) Анђелко, рођен 1888, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Крстановић (Јово) Урош, рођен 1900, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Куновац (Јово) Митар, рођен 1900, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Куновац (Митар) Ђорђе, рођен 1923, Србин, погинуо 1944 године у НОБ-у, Краљево.
- Лугоњић (Јово) Ђорђе, рођен 1912, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Босански Петровац.
- Лугоњић (Јово) Славко, рођен 1909, Србин, убијен 1941. године у директном терору, у селу Луг ког Бугојна.
- Лукић (Душан) Перо, рођен 1922, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Лукић (Мићо) Љубомир, рођен 1918, Србин, убијен од Немаца 1941. године у заробљеништву у Немачкој, као припадник бивше Југословенске војске.

- Лукић (Станко) Веселин, рођен 1925, Србин, погинуо од усташа 1943. године у НОБ-у, Благај Купрес.
- Мићић (Светозар) Миле, рођен 1904, Србин, убијен 1943. године у директном терору, Деспотовац.
- Милић (Лазо) Недо, рођен 1922, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно..
- Перичић (Симо) Никола, рођен 1914, Србин, погинуо од четника 1944. године у НОБ-у, Плоча Лепеница.
- Попадић (Ђорђе) Јованка, рођена 1910, Српкиња, погинула 1943. године у НОБ-у, Имотски.
- Поповић (Јово) Риста, рођен 1900, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Поповић (Марко) Никола, рођен 1901, Србин, убијен 1943. године у директном терору, Бугојно.
- Радуловић (Иле) Лука, рођен 1909, Србин, погинуо 1944. године у НОБ-у, Калиновник.
- Радуљчић (Лазо) Јово, рођен 1901, Србин, убијен 1942. године у затвору, Београд.
- Симић (Ристо) Душан, рођен 1926, Србин, погинуо 1945. године у НОБ-у, Сремски Фронт.
- Симић (Трифко) Богдан, рођен 1911, Србин, убијен 1943. године у НОБ-у код Сопота.
- Спремо (Илија) Стјепан, рођен 1900, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Свитлица (Марко) Младен, рођен 1904, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Тодоровић (Јован) Душан, рођен 1912, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Сарајево.
- Трифковић (Васо) Стака, рођена 1885, Српкиња, убијена 1942. године у директном терору, Бугојно.
- Вучић (Антоније) Анђелко, рођен 1893, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Босанска Градишка.
- Вучић (Ђорђе) Рајко, рођен 1920, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Вучић (Коста) Ђорђо, рођен 1896, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Вучић (Коста) Иле, рођен 1904, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Босанска Градишка.
- Вучић (Ристо) Стево, рођен 1891, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бања Лука.
- Вујић (Перо) Ђорђо, рођен 1921, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Вуковић (Милан) Владо, рођен 1919, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.
- Вуковић (Спасоје) Лука, рођен 1909, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.

- Вулета (Ђорђе) Симо, рођен 1904, Србин, убијен од Немаца 1942. године у заробљеништву као припадник НОВ и ПОЈ.
- Зелен (Јово) Иле, рођен 1870, Србин, убијен од усташа 1941. године у логору Јасеновац.
- Зељкић (Максим) Саво, рођен 1923, Србин, убијен 1941. године у директном терору, Бугојно.

Побијени у Зенесовићима 1941. год. према подацима Савезног завода за статистику – жртве рата 1941-1945.

- Бехара (Нико) Ристо, рођен 1889. из Веселе
- Никић (Симо) Вид, рођен 1881. из Веселе
- Никић (Вид) Милорад, рођен 1920. из Веселе
- Праљак (Ђорђе) Перо, рођен 1902. из Веселе, столар
- Праљак (Илија) Стојан, рођен 1884. из Веселе, Љепосавин отац (Солунски добровољац). Одведен 29.07.1941. године. Са њим је одведен и шумар Бањац. Дошли по њих Мостарац из Кандије и Мишура.
- Праљак (Јаков) Стојан, рођен 1921. из Веселе, сатлер
- Праљак (Пане) Спасо, рођен 1907. из Веселе, земљорадник
- Ерак (Мијо) Милко, рођен 1904. из Хапстића
- Ерак (Раде) Иле, рођен 1907. из Хапстића
- Жоља (Перо) Никола, рођен 1910. из Караца
- Бехара (Симо) Симо, рођен 1910. из Копчића
- Ђукић (Благоја) Гојко, рођен 1918. из Копчића
- Ђурић (Лука) Саво, рођен 1889. из Копчића
- Кривошија (Ђорђе) Владо, рођен 1910. из Копчића
- Куновац (Перо) Станко, рођен 1917. из Копчића
- Куновац (Симо) Симо, рођен 1898. из Копчића
- Лугоња (Јово) Благоја, рођен 1895. из Копчића
- Новаковић (Џвјетко) Милан, рођен 1926. из Копчића
- Пурњага (Марко) Никола, рођен 1905. из Копчића
- Радић (Бошко) Станоја, рођен 1919. из Копчића
- Радић (Иле) Бошко, рођен 1894. из Копчића
- Радић (Иле) Илија, рођен 1896. из Копчића
- Радић (Илија) Мирко, рођен 1920. из Копчића
- Радић (Илија) Младинко, рођен 1913. из Копчића
- Радић (Ристо) Саво, рођен 1922. из Копчића
- Дувњак (Нико) Гојко, рођен 1924. из Бугојна (Ведро Поље)
- Ђукић (Бошко) Бошко, рођен 1880. из Бугојна
- Ђукић (Стојан) Стево, рођен 1899. из Бугојна
- Ђукић (Трифко) Миле, рођен 1912. из Бугојна
- Палексић (Јово) Љубо, рођен 1898. из Бугојна
- Палексић (Јово) Новак, рођен 1925. из Бугојна

- Палексић (Ристо) Богдан, рођен 1888. из Бугојна
- Праљак (Митар) Недељко, рођен 1921. из Бугојна
- Салом (Морица) Јуда, рођен 1900. из Бугојна (Јевреј)
- Топић (Јован) Љубомир, рођен 1884. из Бугојна

-

—

Жртве из насеља и села у непосредној близини Бугојна побијене су углавном 1941. год. у Занесовићима.

(Ако се зна да је неко убијен на другом месту, то је посебно наведено.)

Караџе-Рипићи:

1. Ђорђо Палексић, општински полицајац
2. Станко Глигорић
3. Јово Глигорић
4. Нико Спремо

Котези:

1. Јово Топић

Пориче:

1. Милић Лазо
2. Милић (Ристо) Савка, супруга Лазина, рођ. 1884. год.
3. Милић (Лазо) Бранко, рођ. 1907, погинуо у НОБ, Гунзани, Прешево
4. Милић Недо
(Побијена је цела породица Милића. Сви су поклани.)

Подмандалац (насеље испод брда Мандалац):

1. Ристо Топић
2. Ристо Шкобић
3. Драгоја Шкобић
4. Милка Шкобић
5. Јово Шкобић
6. Никола Шкобић
7. Бојановић Јово, покојног Милоша
8. Бојановић Нико

Весела:

1. Бехара Ђорђо
2. Недо-Недељко (Анђелка) Праљак (погинуо као партизан), рођ. 1927, погинуо у НОБ Плевља
3. Стојан Праљак – изрезали му слово „У“ на прсима и бацили га једног петка (пазарни дан!) са другог спрата Балтића зграде у Бугојну.

4. Стојчић Ђоко – убијен 1942.

Копчић:

1. Бехара Симо
2. Ђукић Гојко
3. Ђурић Саво
4. Кривошија Владо
5. Куновац Станко
6. Куновац Симо
7. Лугоња Благоја
8. Новаковић Милан
9. Пурњага Никола
10. Радић Станоја
11. Радић Бошко
12. Радић Илија
13. Радић Мирко
14. Радић Саво

Вилеши:

1. Ђорђо Вучковић
2. Иле Вучковић
3. Владо Вучковић
4. Јово Праљак, син Ђуке и Босе, 1941. убијен – живио у Вилешима.

Мајка му се преудала за Вучковића и одвела га тамо, био студент економије.
(Касније је побијено цело село, о чему ћемо посебно писати.)

Крушевица:

1. Милан Остојић
2. Лазар Куновац
3. Васо Мирковић
4. Ђорђо Туцо
5. Владо Туцо
6. Љубо Туцо

Султановићи:

1. Ђукић Бошко
2. Ђукић Стево
3. Ђукић Миле

Колики је број жртава у јами у Занесовићима?

Кад је рат завршен, родбина убијених је хтела да изврши откапавање и пренос посмртних остатака, али комунистичке власти нису дозволиле. Тако и број жртава није тачно утврђен.

Према Dr Z. Löwenthalu, када су усташе убијали и у исту јаму су бацали неке бугојанске Јевреје, у њој је већ било бачено око 1900 закраних Срба.

Према подацима из Дипломског рада Бранке Чубеле у јаму код села Занесовићи бачени су Гроф (Рудолфа) Нацика, Гроф (Лудвига) Рудолф, Кабиљо (Абрахама) Исак, Атиас (Самуела) Исидор, Атиас (Бокора) Брацо и Салом (Давида) Мориц.

Према М. Хотићу у јаму је бачено око 1500 људи. Исти податак је наведен и на споменику који је у току ратних збивања 1991. -1995. порушен.

Кажу да се познати кољач, тадашњи „котарски предстојник“ Бранко Куштро по Бугојну хвалио како је он сам једне ноћи побио 400 Срба.

У јесен 1941. један стари хоџа који је становао у близини јаме, причао је шапатом моме оцу, како се скоро двије хефте (седмиче) сваке ноћи све до зоре чуо јаву и кукњава, да се од силне муке није могло ока склопити.

То је оно што сам одприлике успео да чујем, јер кад су даље наставили причу, мене су истјерали на двориште, да не слушам.

Постоје, наводно, и мишљења да је наведени број жртава претеран, и да се можда ради о највише око 400 људи, што би могло бити тачно ако се имају у виду жртве из самог града Бугојна и ближих насеља.

Међутим, треба знати, да су усташе у Занесовиће доводили и људе из Купреса, Јања и удаљенијих села, па би, имајући то у виду број жртава могао бити у складу са податком којег је дао Dr Z. Löwenthal.

Као пример наводим и случај професора Радумила, којег су усташе у Бугојно довели чак из Зенице, страшно га мучили и на крају убили. Један његов бивши ђак му је секиром отсекао прсте на рукама. Зато, није искључено, да је проф. Радумило био једини који је доведен са стране и ту убијен. Штета је што то све раније, кад је било време, није истражено и записано. Тада би свакако били ближи истини.

Сећам се једне емисије радија „Слободна Југославија“ која је емитована у рано пролеће 1944. године (највероватније у месецу марту), у којој се говори о једном усташком злочинцу из Бугојна који је убио свог професора. Било би интересантно потражити текст поменуте емисије, ако архива радија „Слободна Југославија“ негде постоји.

Исказ једног човека рођеног 1927. године који је као младић у време највећих погрома у Бугојну био затворен у Основној школи у истом месту.

Напомена: Пошто ми је поменути човек изричито нагласио да се нигде не спомиње његово име (рањаван је у рату и слабога је здравља),

уместо његовог имена и презимена увек ћу ставити реч ДЕЧАК, а уместо имена његовог оца реч ОТАЦ.

ИСКАЗ:

Петог јула 1941. ОТАЦ је добио позив за предају ловачког оружја. Двадесетшестог јула (26.07.) ОТАЦ је био затворен у Основној школи у Бугојну. Са њим је у затвору био и кум Милутиновић Ђорђан из села Кадиравине (Зијамет).

СИН је 27. јула 1941. године донео храну ОЦУ. Царевић (устаха-кољач) је био главни у том затвору (Основна школа). Он је изложио и исекао сву храну да види има ли шта скривено и онда наредио једном усташу (као бајаги) да однесе дечаковом ОЦУ торбу са храном.

Поменути усташа је торбу са храном бацио у једну помоћну просторију, јер је ОТАЦ већ био убијен.

ДЕЧАКА су ухапсили 27. јула 1941. када је донео храну ОЦУ.

У разреду где је био затворен видео је и Алексија Манојла из села Скакаваца и Ерака Милана из Чипуљића код Бугојна.

Највећи покољ је био 2. августа увече (на св. Илију). Из једног разреда је око 40 људи убијено. Прво је везан сваки посебно, затим по четири заједно као сноп.

Прозивали су ко хоће да се јави добровољно на рад у Њемачку (лаж!), а када се нико није јављао, онда су прозивали и на силу изгнали. У том метежу Милан Ерак је успео да измакне и да се сакрије на таван школе. Одатле је једног од следећих дана, када се уверио да нема усташа, успео да побегне из школе и да се сакрије у ракицама (ниско шибље!) с друге стране жељезничке пруге. То је место где сада пролази транзитни пут поред четири стара стабла бора у тадашњој башти трговца Анте Чолића. На крају после многих перипетија Милан Ерак је стигао до села Јагодићи.

Према казивању ДЕЧАКА у Основну школу у Бугојну су доводили људе из логора КРУШЧИЦА код Травника. Он је препознао жељезничара Васу Мирковића из Горњег Ростова. Васо је био доведен из Крушице.

Према казивању ДЕЧАКА Тану Вуковића је пустио усташа кољач Грабовац звани „Лулец“. Тане Вуковић и тај „Лулец“ су се познавали од раније...

За време кад је ДЕЧАК био затворен у школи у контролу су долазили Марко Гргић (тадашњи председник општине, иначе по занимању терзија), Чанчић Иво (полицајац за време бивше Југославије), злогласни стожерник Јуришић и Караца Авдо звани „Цврљак“, такође велики зликовац.

ДЕЧАК ми описао и овај ужасан злочин као очевидац:

Милутиновић Ђорђан је предлагао да се савлада стражар на улазу, и да се бежи. Један затвореник из Бугојна (трговац ?) се томе противио. Сутрадан је у разред дошао усташа Марко Гргић (председник општине) са двојицом других усташа и питао:

- Ко хоће да отима оружје?

Један Бугојанац (кажу да је био трговац), стар 50-55 година, коштуњав (имена се не сећа) устане и покаже на Милутиновића.

Марко Гргић онда пошаље једног усташу да из жандармеријске станице донесе маљ за разбијање дрвених клада. Када је маљ био донесен, Гргић каже трговцу да са маљем удари Милутиновића, што овај није хтео. Затим каже Милутиновићу да он удари трговца, што је овај одбио. После тога је Гргић дао налог једном усташу да их маљем побије. Усташа је најпре ударио Милутиновића по глави, тако да му је главу сабио до ушију у грудни кош. Затим је на исти начин убијен и трговац. Обојицу су затим изнели из разреда у шаторском крилу.

ДЕЧАК је спасио главу захваљујући Хрвату Перици Пушићу. Он је био пореклом из Зијамета, али се још пре рата преселио у Бугојно у насеље Кућице. Пушић је видео ДЕЧАКА на дворишту и 6. августа 1941. године извео на ходник и разговарао са њим. После је Пушић тражио од Царевића да се ДЕЧАК пусти. Царевић је одговорио да он за то нема овлашћења, пошто је он (Царевић) задужен само за чување. Рекао је да се мора питати стожерник Јуришић. Пушић је онда ишао Јуришићу, и он је одобрио да се ДЕЧАК пусти, али да се предходно „покрсти“.

Дечака је затим један усташа одвео у католичку цркву. Тамо је био један фрањевац, један младић и једна часна сестра. Она је ДЕЧАКУ дала неких мрвица од јела и ДЕЧАК, пошто је био јако гладан, све је зграбио и на брзину појео. Онда је фратар рекао да му донесу и дају хљеба, и рекао је да би му дао и меса, али да то не би било добро због тога што је прегладнио. Тај фрањевац је према ДЕЧАКУ био добар (изгледа да је био Чех). Рекао му је неколико утешних речи и написао потврду о покрштавању, али није обављао никакав обред.

Кад је након „покрштавања“ усташа поново вратио ДЕЧАКА у Основну школу (зграду), Царевић је рекао:

- Пас је пас и не може се покрстити!

Пушић је поновио да је стожерник Јуришић одобрио да се ДЕЧАК пусти и Царевић га је коначно пустио.

Један усташа га је испратио до данашње сточне пијаце преко моста на реци Врбас (локалитет „Пјесак“). Пошто су свуда биле усташке страже ДЕЧАК се затим сакрио у жбуње. Тамо су га приметили нека деца, и он је са њима отишао до Шишића (?) млина. Тај човек (Хрват) примио га је лепо. Код њега је преноћио. Онда је тај газда (млинар) тражио од усташа пропусницу за три особе да иду у сечу дрва. ДЕЧАК је са њима стигао до локалитета Врућа Вода, а затим је било лакше. Наставио је даље сам и заноћио у насељу Чардаци.

(Овде морам напоменути да су усташе и неке Хрвате држале под притиском, јер је Шишић као Хрват морао тражити пропусницу.)

Неколико речи о „ушташи“ Пушићу:

Пушић је био добар човек и вероватно да је у усташку организацију доспео случајно, или су га присилно мобилисали. У лето 1941. пустио је доста људи на слободу. И тада (1991. године) их још било око 30 живих. Пуштао је чак и оне са којима се прије рата тукао.

Пушића су партизани ухватили 1943. године, али га је Војин Новак (Брко) пустио. Он је затим побјегао, и после рата отишао у Аустралију, где и сада живи.

ДЕЧАК је у току рата био у партизанима, а после рата је видео Пушића у Трсту, и разговарао са њим, као кад се састану два пријатеља.

Пушић је пре рата продао своје имање у селу Зијамет Србима Станићима, а после рата им је послао из Аустралије потребне папире да то имање могу и формално-правно пренети на себе (укајетити!).

За време док је ДЕЧАК био у затвору убијен је и један младић Хрват из Купреса. Његова тетка је молила за њега, али узалуд. Она је живела у Бугојну у насељу Кућице и умрла је. Тај младић (Хрват) је био на занату код Срба (Билкића) у Чипуљичу, и једини грех му је био што није хтео да ради против својих пријатеља Срба.

Ово сам записао у мају 1991. године.

Додатна напомена (3. април 2006. год.):

Све ово ми је испричао Бодо Петар, син Бодe Петра који је у међувремену умро.

Прогон у Србију

Одмах након проглашења НДХ у Бугојну је изишла наредба да сви Срби који су на територији НДХ доселили после 1918. морају у року 24 сата да иселе. Та наредба је захватила наставника Јову Божићаревића са супругом и једног пекара који је био познат под називом „Македонац“.

Било је и таквих који се након априлског слома нису ни враћали у Бугојно, већ су одмах отишли у Србију. Међу њима је био и Мито Бранчић. Касније, кад је терор почео, и кад је било очигледно да падају главе, свако је гледао да се на неки начин пребаци у Србију. Пошто су свугде по станицама и возовима биле усташке страже и патроле, путовање без пропуснице није било могуће. Ипак, путем веза и личног пријатељства понеко је успјевао да добије пропусницу и оде у Србију, макар са великом муком и велики ризик на путовању. Међу таквима су били Боро Праљак, Јово Радуљчић, Мићић Драгутин са сином Дејаном, Васо Гвозденовић, Јово Гвозденовић и Душан Трифковић са породицама и још неки други чија су имена заборављена.

Најмасовнију сеобу су усташе организовале преко логора у Славонској Пожеги у мјесецу августу 1941. године.

У књизи Слободана Д. Милошевића „Избеглице и пресељеници на територији окупиране Југославије“ (Београд, 1981.) описан је сабирни логор у Славонској Пожеги.

Према подацима из исте књиге, Срби из Бугојна дошли су у логор 13.08.1941. године. Било је 123 мушкарца и 204 женске особе, рачунајући и

дјecu. Свега 327 лица. То су уједно и сви подаци које је С. Д. Милошевић дао о исељеницима из Бугојна.

Са циљем да прибeрeм више информација о тој сеоби, разговарао сам са неким појединцима који су транспортом преко логора у Сл. Пожеги били упућени у Србију.

Покојна Даша Кисић, старија жена која је живела у Бугојну испричала је следеће:

„Из Бугојна смо кренули у теретним вагонима за стоку 11. августа после подне, а у Славонску Пожегу смо стигли у јутро слиједећег дана.

У сваком вагону је било по 5-6 породица, тако да су вагони били пуни. Било је вруће и загушљиво.

Као пратиоци наоружани са пушкама су били Јозо Шкаро, Мићо Хејдушек (апотекар), Домаћиновић Јозо, Јерцл и други. У сваком вагону су била двојица наоружаних усташа.

Пратиоци нас нису физички злостављали, али на станицама нам нису дозволили да узмемо дјеци воде, која су била жедна и стално су плакала. Цело вријеме су били пијани и тјерали нас да пјевамо ријечима:

- Пјевајте, не знате ни сами колико сте сретни!

Слободана Кадијевића који је носио хармонику натјерали су да свира.

У логору у Сл. Пожеги усташе су вршили претрес и одузимаи сав новац и драгоцености – чак и сатове (ручне и џепне) и вјенчане прстенове (бурме).

Ако је неко нешто сакрио, крвнички су тукли. Тако је од батина у логору Сл. Пожега умро (тучен је до смрти) Перо Меселција родом из Купреса (живио је у Бугојну у близини куће Боре Крстановића). Код њега су нашли новац који му је дала Даница Вучић, да га сакрије у јорган. Уствари Меселцију су полуживог, претученог бацили у заходску јаму у којој се удавио.

Један доктор у логору, Хрват, иначе добар човјек нам је говорио:

- Људи, немојте се шалити са главом и нешто крити, јер кад вас тако пребију, мало вам ја могу помоћи.

Из Сл. Пожеге је транспорт преко Београда кренуо за Свилајинац у Србији, те је у станицу Марковац стигао 19. 08. 1941. године. Србијанци су нас братски примили, и ту смо остали до краја рата.“

Успут треба рећи да све избјеглице из Бугојна нису биле смјештене у Свилајинцу и околним селима, већ и у другим мјестима, као на пример у Ракинцу (сада Симићево) код Жабара и другдје.

У вези са тучом код претреса у логору Сл. Пожега од пензионера сада пок. Лазе Бјелокосића који је живио у Бугојну, чуо сам слиједеће:

„Након претреса ја сам пружио руку према столу да узмем свој џепни сат, на што је један усташа дрекнуо и тако ме опалио по лицу да сам видео све звезде.“

Иначе, треба рећи да су усташке власти исељеницима стављали до знања да приликом селидбе могу да понесу сав новац и драгоцености и остале робе до 50 кг по породици, из чега се види да се радило смишљено да се људи наведу да са собом носе златнину и накит, како би им то у

логору одузели. Из тога примјера и сличних других поступака усташких власти у Бугојну, види се да су они поступали по директивама из Загреба, одакле су и стизала сва упутства за терор и злочине.

У транспорту преко логора у Сл. Пожеги пресељене су у Србију слиједеће породице:

Породица:	Број чланова
Кисић	3
Гламочак-Ерак	4
Праљак Гојко	6
Поповић Душан	2
Мијатовић Бранка	4
Дугоњић Миле	2
Димић	2
Бјелановић	5
Илић	5
Мариновић Мара	
(мајка Шпире, Насте и Алексе?)	1
Мариновић Насте породица	4
Мариновић	
Мариновић Анђелка (удова Шпире)	1
Бранчић Славка (бербера) породица	4
Вучић Даница (удова Стеве)	4
Драгољевић Јоја	3
Бјелокосић Лазо	2
Попадић Коста и Миленко и сестра Владка	3
Гвозденовић Васо	5
Симо Трифковић	1
Душан Трифковић	2
Симо Девић	1
Гордана Клиндо	2
Божо Шолаја	2
Васиљевић Аника	1
Дувњаци из Ведрога Поља (3 породице)	око 40
Вучковићи из села Вилеша	преко 20

Из села Чипуљић (од Бугојна удаљено 2 км) отјерани су:

Породица	Број чланова:
Вучић (Антонија) Раде са женом и 6 дјеце	8
Вучић Драгица, жена Анђелкова и 6 дјеце	7
Вучић Љуба из исте породице, без родитеља	1
Ђелмић Госпова, жена умрлог Марка и 5 дјеце	6
Бодић Сара, жена Нике са мајком и 3 дјеце	5
Бодић (Косте) Чедо са женом и 1 дјететом	3
Кадиевић (Марка) Сергеје са женом и 8 дјеце	10
Трифковић (Васе) Ђорђо са женом и 4 дјетета	6
Периз (Луке) Ђорђо са женом, 3 дјеце, мајком и братом	7
Јоиповић Деспа, жена Нике са свекром и 2 дјеце	4
Крстановић (Саве) Лука са женом и кћерком	3
Радуљчић Лазо са женом, сином, снахом и 3 дјеце	7
Симић (Тоде) Ристо са женом и 5 дјеце	7

Зељкић (Ђуре) Саво са женом и 1 дјететом	3
Зељкић (Максима) Бошко са женом и 2 дјеце	4
Зелен Ружа, удова Јове и 3 дјеце	4
Бујак Јулка, удова Ђорђа и 5 дјеце	6
Бркић (Иле) Симо са женом и 3 дјеце	5
Билкић (Ристе) Милош са женом и 1 дјететом	3

Сведочење Анике Павловић рођене Васиљевић

Дана 16.11.1985. године водио сам разговор са Аником рођ. Васиљевић која је у то време живела у Зеници.

Поменута жена имала је тада 75 година (рођена је 1910.), али још увек је добро памтила и била отворена, гостољубива и спремна за разговор.

Замолио сам је да ми исприча како је она доживела збивања која су се у лето 1941. године дешавала у Бугојну. Она је о свему томе јасно и опширно причала, са доста емоција, јер је све оно што је она у то време лично доживила, не само једна општа, већ и дубока лична и породична трагедија.

Ја сам је пажљиво слушао и повремено бележио тек по коју реч да ми касније буде потсетник за оно што сам 17.11.1985. године записао.

Аника је пре рата радила у суду као службеница, где је остала и након проглашења „НДХ“ све док решењем „Министарства правосудја и богоштовља“ НДХ од 28.07.1941. није добила отказ, зато што је Српкиња. Истог дана, по кратком поступку (до 12 сати) морала је предати све са чиме је била задужена и напустити судске просторије. Није помогло ни залагање председника суда Станка Вендекијевића који је настојао да успори поступак (и према Аники имао пријатељско држање), јер су усташе на челу са злогласним Царевићем упорно и дрско инсистирали да сви Срби, ако је још неко био у државној служби, што је могуће пре напусте службене просторије.

На жалост, Аанике муке не престају са отказом и губитком запослења. Права трагедија тек предстоји. Наиме, Аника је живила заједно са својим оцем Томом који је у то време био изнемогао старац, тачније, човек на умору, којему је душа већ била у грлу.

Управо у то време усташе масовно хапсе Србе и затварају их у Конак (зграда сазидана у турско време, у којој је био општински затвор), зграду Основне школе и Шпрунгов магацин, одакле ће их одвести на губилиште.

Већи број српских породица доводе и затварају у просторије тадашње Грађанске школе. Тако једног дана долазе и по Анику и њеног оца, који је непокретан болесник. Анику одводе у Грађанску школу, а старац остаје лежећи пред кућним вратима, јер су га усташе истерали из стана, којег су закључали и кључ однели.

Аника иде и моли да је оставе у кући само док јој отац умре, и да га сахрани, па после нека раде са њом шта хоће. Међутим, то не помаже, и старца који једва стоји на ногама, доводе у Грађанску школу.

Конечно, након много мољакања, попуштају, и дозвољавају јој да оде у кућу свога ујака Нике Лекића (њега су у међувремену убили, а жену му иселили), пошто су у њену кућу већ уселили Словенце, који су били протерани из Словеније и овамо доведени.

Међутим, већ након сат времена, пошто су јој дозволили да се смести у Лекића кућу, поново долазе по њу, да је воде у Грађанску школу. У таквој ситуацији Аника се обраћа усташком котарском предстојнику Бранку Куштри, и моли га да је остави у Бугојну само док јој отац умре, на шта јој Бранко одговара:

- Ти си рекла да хоћеш са својима, па ето ти, сад си добила оно што си тражила.

Аника му на то одговара:

- Тачно је да сам то рекла, и сада ти у очи кажем. Пустите ме само док ми отац умре. А ако ја једина од Срба остала у Бугојну, нека не останем ни ја. Радите шта хоћете после од мене. Селите ме, убите ме. Радите што Вам је воља.

Бранко Куштро (пре почетка рата био је учитељ), један од највећих злочинаца, тада је био велика власт (котарски предстојник). Аника је до почетка рата са њим била у добрим односима, и пазили су се и поштивали као колеге на послу. (Примећујем да је овде нешто нејасно. Можда је он непосредно пред рат био премештен у Суд?). Он је врло вешто прикривао своје право лице, тако да је једно време чак мислила да је он као школован човек, напредан, чак можда и комуниста.

На крају је Бранко Куштро одобрио да Аника са болесним оцем Томом остане у Бугојну. После краћег времена, баш на свету Петку, Аникин отац Томо умире.

На сахрани је било мало људи, међу осталима Коста Топић и Крстановић Јуре (који је био кочијаш и возио општинска мртвачка кола), и неколико жена. Сахрана је обављена без свештеника и без икакве верске церемоније.

Приликом сахране, и уопште много јој је помогла Анђелка Поцрња (Хрватица. Муж јој је био молер.), која се показала као врло племенита и душевна жена.

У току боравка у Грађанској школи, једно вече било је замрачење града (угашена су улична светла). Те вечери су побијени они који су били затворени у Основној школи.

Друге вечери било је такође замрачење, и у собу у којој је Аника била затворена у сред ноћи бануле су усташе са џепним електричним светилкама. Дошли су да изводе људе. Царевић је онда улазећи са врата, лупио у слабине жену Бране Мијатовића, а затим су извели поменућу жену, Ђорђу Ђурића и још неке. Све су их тукли.

Настао је ужас и паника. Деца су вриштала. Шта се дешавало у ходнику и степеништу школе, то Аника није могла да зна, али само по вриску и галами је знала да се догађа нешто страшно.

Конечно, након неког времена су поново вратили све оне што су их раније извели Олга Мијатовић (Бранина жена) била је сва изударана и крвава. (У вези са овим догађајем, види кратак исказ учитељице Меланије Бабић, који сам забележио раније). Олга Мијатовић, када сам је посетио у

Београду, није била спремна да ми о томе прича, пошто је слаба здравља, а чим се сети поменутих догађаја, јако се узбуди, и није јој добро).

Једном приликом у Грађанску школу је долазио и доктор Мате Ивичевић, Хрват, Далматинац, који је био добар и хуман човек.

(Од Анђелке Мариновић сам сазнао да је жена доктора Мате била Српкиња. За његову судбину, ништа се не зна, али прича се да су му жену и дјецу побили у Јасеновцу).

— · —

Касније, када је Аника остала у Бугојну, једног дана дошао је у њену кућу ради претреса обућар Иванко Грабовац који је раније код њеног оца Томе завршио занат.

Он се извињавао да је морао доћи, јер су му тако наредили, и рекао јој је да се не боји, да ће све бити у реду, и није ништа тражио, ни претресао.

После је преко Јусе Бабића (Муслиман, у току рата партизански обавештајац, учесник НОБ) ступила у везу са Сидраном (Муслиман) који је дошао на дужност котарског престојника у Бугојну, уместо Бранка Куштре.

Када је по Јусином наговору отишла Сидрану, он јој је понудио да поново ради у котару (срезу). Изненађена таквом понудом, Аника је рекла Сидрану да то није могуће, јер усташе то неће дозволити, пошто је она Српкиња. Сидран јој је одговорио да она о томе не брине, већ нека одмах дође да ради. Он ће је плаћати хонорарно, а она нека све бележи што се дешава, да све остане записано, да се зна за све када за то дође време.

Једног дана дошла је нека усташка комисија из Загреба да испита Царевића, Кутлешу, Чанчића и још неке злогласне усташе који су били оптужени због пљачке (они су били оптужени да су пљачкали у своју личну корист, а не у корист НДХ). Поменути усташки злочинци су опљачкали огромне количине разне робе, а међу осталог највише текстила - штофова, свиле, разног платна итд.).

У току доказног поступка Сидран је позвао Анику да она води записник, на што је она одговорила, да то неће учинити, ни жива, ни мртва, јер зна шта чека и њу и Сидрану, када комисија из Загреба оде.

Коначно на изричит захтев чланова комисије из Загреба она је пристала да води записник.

У току испитивања Сидран је постављао питања Царевићу, и рекао му да је без разлога поубијао многе људе. Помињао је неке поименично, али се Аника једино сећа да је поменуо име Глише Мариновића.

Касније, у једном разговору, Аника је рекла Сидрану да није добро шта он ради и да се игра главом.

Сидран јој је на то рекао да су партизани около града (1942. год.?), и да ће ускоро напасти и ослободити Бугојно, те да ће и њих двоје да се касније повуку са њима.

На жалост, Сидрана су усташе ухапсиле и убиле у Горњем Вакуфу (заједно са Мустафом Хрњицом – додао Б.М.).

Од других људи сам чуо да су усташе ухватиле курира који је носио Сидранову поруку партизанима, и на основу тога су га ухапсили и осудили.

Овде треба рећи да се по Аникином казивању, у почетку није ништа знало ни о партизанима, ни о четницима, већ се говорило „они у шуми“.

Јусо Бабић је радио против усташа и преко њега је из Чипуљџића и из Бугојна разни материјал пребациван у шуму. Сећа се, један пут је видела пуну врећу чарапа.

Након Сидрановог хапшења Аника је из Бугојна побјегла возом, сакривена под клупом на којој су седице неке муслиманке са децом (жена Ибре Караџе, званог Дрољо). У Доњем Вакуфу је прешла у јајачки воз, где је била сигурнија, јер у њему није било бугојанских усташа који би је препознали. Аника је тако стигла у Немилу, где јој је живила сестра Зорка која је тамо била удата. Ту је сазнала да је у Зеници траже преко разгласне станице. Пошто је још у Бугојну имала припремљене бланко пропуснице са печатом (то је добила од Сидрана), и по потреби их попуњавала за одређени правац, попунила је једну пропусницу, и тако стигла у Сарајево. Наиме, још док је била у Немилој, писала је преко поште Мачековом посланику Анти Будимировићу, и молила га за помоћ. Будимировић је био добар човек. Живео је у Загребу, а помогао многим Србима. Будимировић је послао Аники писмо и уз исто јој послао своју визит-карту, те је упутио да се у Сарајеву обрати директору Припомоћне закладе Павловићу, који је у Сарајеву прихватио и помогао јој, тако што јој је дао запослење у Мостару, где су били Италијани, и ситуација је била сношљивија (Павловић је рекао: Тамо у Мостару лакше се дише).

У Мостару је остала до 1943. године када су Немци преузели власт. Вратила се код сестре у Зеницу, и тамо је такође радила у Заклади. У Мостару се укључила у илегални рад. Умножавала је летке са Анком Глигоријевић, и тако постала сумњива. Италијани су јој претресали стан, али нису ништа нашли, пошто је на време била упозорена, па су сакрили машину и папир.

Међутим сина (посинка) газдарице Персе, Палавестра Драгу, ученика седмог разреда гимназије објесили су у центру Мостара заједно са једним другом муслиманом, који се звао Резикало.

У Заклади у Сарајеву радио је и један Србин који се презивао Смиљанић, који јој је такође казао да „ако буде густо“ нека му јави, па ће он учинити што буде могао. Тако јој је он помогао да се из Мостара 1943. године премјести у Зеницу.

У Зеници је такође илегално радила. Сарађивала је са човјеком који се звао Скрго (био је Муслиман). Брат му је погинуо у партизанима. Касније, после рата, није тражила, па није ни остварила никакво материјално признање за илегални рад, иако јој је Јусо Бабић на време саветовао да тражи да јој се призна учешће у илегалном раду.

Додатне напомене:

1. Јованка Лукић из Чипуљџића – било је нешто у вези са нападом партизана на Бугојно?

2. Сидран је вероватно био прикривени комунист.

3. Анђелка Поцрња која јој је помогла код сахране оца Томе 1942. године када је Сидран ухапшен, спасила јој је живот. Рекла јој је: Бјежи, већ

двије те ноћи усташе траже. Аника се, наиме, већ у то време крила и није ноћивала у своме стану.

Почетком децембра 1986. године поново сам био у Зеници, и овај текст прочитао пред Аником ради исправке евентуалних грешака. Тако прочишћен текст је преписан 11.12.1986. године.

Додатак у вези сведочења Анике Васиљевић. Ово треба повезати са догађајима у Грађанској школи (Општинске зграде) у Бугојну, у којој су били притворени Срби (српске породице!) који су ускоро транспортовани у Србију.

Исказ пензионисане учитељице Меланије Бабић (рођене Медић у Травнику)

Она је дошла у Бугојно 27. октобра 1929. године, и ту радила као учитељица до маја 1941. године, када је као неповерљива особа (зато што је била Српкиња) добила отказ, иако је била удата за Хрвата Ратка Бабића.

Према њеном казивању (она је то, наводно чула од Олге Мијатовић), оне ноћи, када су усташе на челу са злогласним Царевићем ушли у просторије Грађанске школе, са намером да мушкарце одводе и убијају, а жене да силују, један стражар који је са пушком чувао улаз у Грађанску школу, рекао је неком од затворених Срба:

- Сада ће доћи Царевић и Куштро. Шта год Вам буду радили, не дајте се, већ само плачите и вичите што више можете.

Колико се зна, том приликом жена Бране Мијатовића (он је већ био убијен) Олга пружила је највећи отпор, и највише викала, тако да се запомагање чуло по целој чаршији.

Баш у то време била је нека забава или игранка у Хрватском дому, која је некако у то време била завршена, и присутни су излазили да иду кућама, а пут је многе водио поред Грађанске школе која се налазила врло близу Хрватског дома.

Међу онима који су били на тој забави у Хрватском дому, нашао се, изгледа већ број људи, који су, кад су чули дреку, дошли у Грађанску школу, и захтевали од усташа, да престану малтретирати недужне људе. Тако су они те вечери одустали од својих злочиначких намера.

У вези са реченим треба рећи да су у то време многи невини и честити Хрвати били присилно мобилисани, и као у некој врсти присилне војне, обавезе били наоружани пушкама да чувају затворе, саобраћајнице и неке државне зграде.

(Записано 19.12.1986. године.)

Злочини фашистичких окупатора и њихових помагача против Јевреја у Југославији.

Издање Савеза Јеврејских општина ФНРЈ, Београд 1952.

Стр. 70:

Бугојничке усташе побиле су Јевреје на зверски начин. Другог августа 1941. године ухапсили су 12 Јевреја, те су их са једном већом групом мештана Срба камионом одвезли у Грачаницу. Ту су, пред једном великом јамом, у коју је већ било бачено око 1900 закланих Срба, и они поклани и бачени у јаму.

Пример невероватног усташког зверства је случај клања Рудолфа Грофа и сина му Нацике. Кад је са осталима доведен у Грачаницу пред јаму, Грофа су натерали да узме сина у наручје, а један му је усташа узјахао на врат. Док је отац држао сина у наручју, усташа је клао дете. Дете је врискало од бола, а отац му је говорио: „Умри сине, јуначки“. После сина усташе су заклали и оца.

Онима који су имали у устима златне зубе, усташе су прво избијале зубе са деловима вилица, а затим их клали.

Исти текст је објављен и на стр. 70. књиге: The crimes of the Fascist occupants and their collaborators against Jews in Yugoslavia.

Edited by: Dr Z. Löwenthal

Савез Јеврејских општина Југославије,
Београд 1957.

Злочин у Кожварицама

Кожварице је назив за шуму која се налази уз цесту на путу од Бугојна према Купресу око 12 км удаљена од Бугојна.

О овом злочину Милан Баста („Рат је завршен 7 дана касније“, Загреб, 1976. год.) је записао следеће:

„На примјер, усташе су 20. августа 1941. године покупили све мушкарце Србе, Ливљане, одвеле их у шуму Копривницу између Бугојна и Купреса и тамо их на најзвјерскији начин побиле. Неколико дана касније одвеле су у исту шуму и породице побијених и послје страшних и чудовишних мучења све их побиле.

Кажу, смрт стрељањем била би пред тим звјерствима права благодат.“

У близини мјеста гдје је злочин извршен подигнут је својевремено споменик који је порушен па је место њега подигнут 1979. год. други споменик са следећим натписом – латиницом:

На овом мјесту и у ближој околини окупатор и његове слуге 1941. године убише око 500 људи, грађана Бугојна и других мјеста.

У знак сјећања на све ове недужне жртве фашистичког терора, подигосмо ову спомен плочу. Кожварице јун 1979 год.

Радни људи и грађани Бугојна.

Колико се зна од грађана Бугојна и околине ту су побијени Бране Мијатовић, Нико Лекић, Јово (Тарла) Лекић и неки Чипуљани – Вранић Ђорђо убијен у јуну 1941. год.

Од бугојанских Јевреја ту су побијени Атиас (Самуела) Мордо, Салом (Исидора) Шуа, и Атиас (Исидора) Самуел.

У вези са злочиним у Кожварицама где су побијени и Срби из Ливна (и неки чак из Бања Луке ?), треба споменути још један страشان злочин који се тих дана одиграо ниже Купрешких врата.

О томе је супруга свештеника Јована Поповића) испричала следеће; „Једног дана прије подне наишао је кроз Купрес аутобус из Ливна, пун жена, дјевојака и дјеце. Међу њима је било и неколико мушкараца. Међу женама је била и супруга Др Душана Митровића (ливањски лекар родом из Бијељине), Ранка Митровић и њене кћерке Весна, и Даница, супруга Михајла Кујунџића (Милојка?).

Жене су биле добро обучене (приликом одвођења од кућа су им рекли да се добро обуку), јер су мислиле да их воде у неки логор или у транспорт за Србију, и нису се надале да ће их побити.

Супруга попа Јована Поповића, коју су усташе протерале из Бугојна у Купрес, је разговарала са њима, када је аутобус застao у Купресу. Том приликом је ушла у аутобус који је убрзо кренуо према Бугојну, па је једва умолила усташке стражаре да је пусте из аутобуса.

Тако је мало фалило да и она настрада.

Према причању Џевде Идризбеговића из Купреса (према казивању свештеника Јована Поповића), аутобус се празан вратио у Купрес после око 1 сат, након што је из Купреса кренуо у правцу Бугојна.

Хакија Манџука и Химзо Манџука, обојица из Купреса били су на месту злочина у љето 1943. год., и видели су само разбацане кости, јер жртве нису биле закопане, па су их шумске звијери разнијеле.

У недељнику „Илустрована политика“ број 1230 од 1. 06.1982. год. у рубрици „Писма уредништву“ објављено је писмо са фотографијом (на којој се види, Др Душан Митровић са супругом која седи и старијом сестром, коју је послао Славко Макић из Скопља коме је Др Д. Митровић био ујак. Нажалост, све што је написано у поменутом писму није тачно, како се може видети из следећег прилога:

Део записника поводом сведочења Богуновић Марије и Црногорац Љубе (Љубомир?) пред комисијом Комесаријата за избеглице и пресељенике, који је објављен у књизи др Ратислава Петровића са

насловом „Завера против Срба“ и прештампан у недељнику Политика „Свет“, Exluzive, број 1, април 1990.:

Богуновић Марија, домаћица из Ливна, стара 25 година, жена Богуновић Саве, жандармеријског наредника, сада са службом у Шапцу, мати једног детета и Црногорац Љубо, бифеџија из Челебића, општине исте, среза Ливно, стар 32 године, сагласно су 24. јуна 1942. године исказали следеће:

„Одмах после успостављања Независне Државе Хрватске појавиле су се у Ливну усташе. У усташке редове ступили су домаћи Хрвати, Муслимани и Цигани, под вођством др Урмовића Драге, адвоката и Кајића Владе, без занимања. Духовни вођа усташа био је др Срећко Периф, фратар фрањевац у самостану Горица крај Ливна.

Усташе су одмах у почетку позвале свештеника из Ливна Станишић Косту и трговца Павловић Живка да као утицајни људи иду с њима по српским селима купити одружје од Срба. Њих двојица морали су се одазвати томе позиву па су, путујући заједно са усташама, морали саветовати Србима да предају оружје и да им се после тога ништа неће догодити, а у противном ће бити стрељани. Када су усташе на преваран начин покупили од Срба оружје, онда су почеле са покољем.

Уочи православних духова прошле године, тј. на 7. јун 1941. године, усташе су отишле са великим аутобусом из Ливна у село Губин. У овом селу навратили су се код месног свештеника Ћатић Ристе, који их је добро почастио са јелом и пићем. Када су се усташе код овог свештеника добро најеле и напиле, онда су замолили свештеника да позове своје парохијане, јер им имају нешто саопштити. Свештеник је то урадио и одазвало му се 6 парохијана који су дошли у његов дом, где су се налазиле усташе. Усташе су тада казале свештенику да пође са њима у Ливно, заједно са својим парохијанима, где ће бити саслушани, а потом одмах пуштени кућама. Свештеник и његових 6 парохијана сели су у усташки аутобус да се са усташама одвезу у Ливно на саслушање и аутобус је кренуо. Успут су усташе хватале остале Србе и трпале их у аутобус. Тако су успут ухватили још 6 Срба из Губина и стрпали их у аутобус. Укупно је било 12 Срба сељака и свештеник тринаест. Усташе су свештеника и његових 12 парохијана довеле на брдо више села Сухаче, око 2 километра удаљено од Ливна. На овом брду има велика и дубока јама у којој су сељаци бацали цркнуту стоку. Усташе су свештеника Ћатића и његових 12 парохијана истерали из аутобуса, постројили их уз саму јаму и ишли од једног до другог и свакоме поједином пуцали у потиљак. Један је успео да побегне од саме јаме. Тај се зове Пајчин Јово, земљорадник, стар око 36 година. Он се и сада налази код своје куће у селу Грбину (или Губину, пр. Р.В.П.) као живи сведок овог усташког зверства. Други је био само рањен у руку и тако бачен у јаму, па се је после, када је пала ноћ и усташе отишле, некако извукао из јаме и отишао својој кући... Његово име не знам навести. Свештеник Ћатић и осталих 10 његових парохијана су што убијени што лакше рањени и бачени у јаму, у којој су остали.

Срби су хтели да лешеве свештеника Ћатића и његових парохијана изваде из јаме и сахране на православном гробљу. Када су зато сазнале усташе, донели су канту петролеума, полили лешеве у јами и запалили.

На 20. јуна 1941. године око 2 сата после подне одвели су усташе од куће др Митровића Душана, управника бановинске болнице у Ливну, и др Зубић Крсту, судију среског суда у Ливну. Њих обојицу стрпали су у један особни аутомобил. Успут су срели др Маргетића Ранка, адвоката из Ливна, стрпали га у аутомобил и сву тројицу одвели у правцу Бугојна и убили у шуми званој „Копривница“, која се шума налази на пола пута између Бугојна и Купреса. Усташе се породицама ових убијених Срба казали да су их одвезли у Немачку на присилан рад, па су чак лажна писма слали из Сарајева њиховим породицама, као да се тобож они сами са пута јављају.

У ноћи између 11. и 12. јула 1941. године провалили су усташе у стан месног свештеника у Ливну Станишић Косте, те одвели њега, његову жену Даницу и кћерку Смиљу и затворили их у Основној школи, где су их држали у затвору око три недеље. На 31. јула 1941. одвели су их усташе, заједно са неким другим Србима, које су после тога затворили, а чија ћемо имена касније навести, у село Пролог, удаљено око 20 километара од Ливна, где су их све убили. На 13. јула 1941. године затворили су усташе у затвор Среског начелства у Ливну следеће Србе из Ливна: Бајило Јову, трговца и његовог сина Угљешу; Ивицу Николу, трговца; Радета Тому и његовог брата Раду, трговце; Краварушић Николу, власника аутобуса; Лалић Рајка, шофера; Пуцарић Милана, шофера; Јовановић Ранка, гостионичара; Кујунџић Милојка, поседника; Стевић Мирка, трговца; Видовић Уроша, чиновника Среског начелства, сви из Бугојна (? – Б.М.). Са њима су затворили и више Срба сељака из околних села, али ми не знамо навести њихова имена. Све су њих држале усташе у затвору до 26. јула 1941. године када су их по ноћи извели из затвора, стрпали у камион и одвезли у поменућу шуму „Копривница“, где су их све убили и тамо закопали.

На 28. јула 1941. године затворили су усташе у затвор Среског начелства све остале Србе мушкарце из Ливна, као и многе Србе сељаке из околних села, под изговором да су се у суседном селу Гламочу појавили четници и да их морају затворити и саслушати. Истодобно су усташе довезле у Ливно у пет камиона око 300 Срба мушкараца из Врлике, среза Сињ, и затворили их у основну школу. Све ове затворене Србе усташе су сваку ноћ, почевши од 29. јула па даље, по партијама одвозили камионима везаних руку позади са бодљикавом жицом, у хрватско село Пролог, и тамо их ножевима клали. После таквог одвођења затворених Срба, усташе су се враћале по друге Србе, а имали су крвава одећа и кржаве руке. Осим тога, одећа су им била попрскана мозговима убијених Срба. Овако су усташе кроз осам дана одводили из затвора Србе у поменуто село Пролог и тамо их клали. Када су се на концу побојали да би могла у Ливно доћи италијанска војска, јер је њен долазак био наговештен, онда нису имали времена да затворене Србе одводе камионима у Пролог, већ су их убијали у самој основној школи, а њихове лешеве закопавали у ђубришта, или су дизали поднице у собама основне школе и испод школског патоса трпали лешеве убијених Срба. Усташе које су извршиле овај покољ после су се хвалиле речима: „Ала смо се напили српске крви.“ Тада су били затворени и убијени делом у селу Прологу, а делом у основној школи: Станишић Коста, прота; његова жена Даница и кћер Смиља; Радић Илија, гостионичар; Зељковић Миле, служитељ Среског начелства; Добријевић Јово,

гостионичар и његов син Саво; Лалић Илија, гостионичар; Лалић Тодор, лугар у пензији и његов син Слободан, док је његов старији син Рајко већ раније убијен, како смо то навели; Љубија Никола, гостионичар; Ловрек Дане, грађ. мајстор и његов син Владо, студент богословије; Митранић Ђорђе, трговац и његов син Владимир, ђак Трговачке академије; Радета Шпиро, поседник, Ђурен Гојко, грађевински мајстор; Ђурен Димитрије, самарџија и његов син Перо; Билбија Бранко, радник; Стричевић Душан, трговачки помоћник; брат преслушане Богуновић Марије; Краварушић Илија, надзиратељ телеграфских пруга и његов син Тома; Павловић Риста, кафеџија; Дурњак Гавро, кафеџија и његов син Живко; Анђић Драго, седлар; Бесара Јово, пекар; Арнут Душан, кафеџија и његов брат Бранко, такође кафеџија; Ловран Илија, радник; Бабушић Илија, жанд. наредник у пензији; Сердаревић Љубо, полицијски стражар и његова браћа Дане, кафеџија и Момчило, бравар; Вулета Драго, поштански служитељ; Бабић Дане, ткалац; Загорац Нико, ткалац, његов син Војин и брат Глиго, такође ткалац; Томовић Љубо, директор Српске банке и његов брат Урош, обућар; Мрачило Алекса, млинар; Ждеро Шпиро, радник; Мељковић Славко, учитељ и његова браћа Илија, војни наредник и Ранко, лугар; Наерловић Свето, лугар; Љубоје Симо, кафеџија; Ждеро Тодо, земљорадник; Црногорац Мане, ђак гимназије – сви из Ливна, те много других из околних села, а нарочито из Губера. Тада је убијено свих скупа Срба преко хиљаду. После извршеног покоља у Ливну није остао нити један Србин 'мушкарац, старији од 16 година. Једино је поштеђено 6 стараца по 80 година, од којих су после убили једног по имену Маргетић Сима, оца убијеног Маргетић Ранка.

На 21. августа 1941. године више полицијских стражара ишли су по српским кућама у Ливну и носили један циркулар у којем је усташки логорник Лијовић позивао српске породице да се исти дан у један сат после подне сакупе у основној школи у Ливну, откуда ће бити исељени у Србију. У циркулару им је напоменуто да са собом понесу сав новац и накит, те 50 килограма робе. У одређено време сакупили су се у основној школи у Ливну следеће српске породице из Ливна: Лазић Ангела, жена убијеног Рајка, шофера и њезин син стар 3 године, те њезина мати Пуцарић Стака; Кујунџић Даница, жена убијеног Милојка, поседника, њезина кћер Сека, стара 22 године и синови Зоран стар 20 година и Бато стар 17 година; Радета Тараса, жена убијеног Томе, трговца и кћери Богдана стара 18 година и Соња стара 15 година; Радета Веселинка, жена убијеног Раде, трговца и њени синови Миле стар 15 година, Дејан стар 12 година и трећи син стар 9 година; Стевић Савка, жена убијеног Мирка, трговца и њене кћери Драгица стара 16 година, Даница стара 8 година, те синови Дејан стар 12 година и Веселин стар 10 година; Глигић Драгиња, жена пок. Миње, обућара, њена кћер Ранка, удова пок. др Митровић Душана, лекара, кога су усташе међу првима убили, како смо то напред навели и њених двоје деце и то: син Бато, стар 7 година и кћер Весна, стара 10 година, те сестра Митровић Ранке и кћер Глигић Драгиње и то Веселинка стара 35 година и Мила стара 22 године; Обрадовић Јулка, удова; Зубић Обренија, жена убијеног др Зубић Крсте, судије; Ивица Смиљка, жена убијеног Николе, трговца и њезин син Крсто, стар 10 година и Брацо стар 8 година; Бајло Јово, трговац, његова жена Драгиња, кћерка Стојка,

стара 22 године, кћерка Ковиљка, удата Бокић и њезиних двоје деце старих 1 и 3 године; Бајило Добрила, жена убијеног Угљеше, трговца и њена три сина у старости од 2 до 5 година; Маргетић Симо, трговац стоком и његова жена Мара, док им је син др Ранко раније убијен; Наерловић Јованка, жена убијеног Боже, надзорника путева и њезине кћери Веселинка стара 27 година и Мирјана стара 25 година.

Горе наведеним и сакупљеним српским породицама усташе су казали, да су њихови мужеви, односно очеви по њима већ исељени у Србију, па да ће и њих све тамо иселити, и тако их све скупа саставити. Ово све била је усташка лаж, јер су њихови мужеви, односно родитељи, већ раније по усташама убијени. Да би усташе што боље уверили ове српске породице да их намеравају иселити у Србију, издали су им и учинили пропуснице. Ове српске породице поверовале су усташама и за моменат сматрале се сретнима, да ће отићи у Србију и тамо се састати са својим мужевима, односно очевима. Међутим, њихови мужеви, односно очеви били су, како смо то навели, по усташама већ убијени.

Око 1 сат после подне истог дана дошао је пред основну школу један велики усташки аутобус и усташе су у овај аутобус стрпали све српске породице, да их, тобоже, воде у Србију. Међутим, усташе су ове српске породице одвезли у правцу Бугојна и довели их у већ поменућу шуму „Копривница“, где су пре тога убијени њихови мужеви, односно очеви.

Када су ове српске породице доведене у шуму „Копривница“, скинуте су са аутобуса и одведене у средину шуме, која је већ била блокирана усташама сељацима из села Купреса. Усташе су најпре све ове српске породице повезали бодљикавом жицом, затим одузели од њих новац, накит и друге ствари, а потом их све свукли до гола. После тога усташе су силовали све младе девојке, па чак и недорасле девојчице, а њихове мајке су поставили да то гледају. Усташе су, међу осталима, силовали и Весну, кћерку убијеног др Митровића, стару само 10 година, а ово силовање морали су гледати њезина мајка и бака, те тетка.

После извршеног силовања жена и девојка и малих девојчица усташе су приступили мучењу ових српских породица. Тако су појединачно живима секли руке, ноге, вадили очи, резали носеве и поједине делове тела, а женама и девојкама секли дојке. Малој деци су резали главе и ове главе бацали матерама у крило. Неку малу децу су бацали у зрак и дочекивали на ножеве. Бајило Добрила, жена убијеног Угљеше, трговца, била је у другом стању. Њој је приступио један усташа, ставио јој руку на прса и наредио да мора руке тако држати, а он је хтео да јој кроз руке прободе прса. Када је усташа приступио извршењу овог својег крвавог и гнусног злочина, Добрила се је почела бранити, а усташа је позвао у помоћ још једног усташу и они су Добрили ножем распорили трбух и из трбуха је испао плод од 5 месеци. Тако су све ове породице српске из Ливна на 21. августа 1941. године у шуми „Копривница“ на најсвирепији начин од усташа убијени и ту бачени у једну јаму. Касније су пси развлачили делове њихових тела.

Аутобусом, са којим су наведене жртве повезене из Ливна у шуму „Копривница“, управљао је Дуран Исмет (Бранко Ђурица је означио шофера Хасана Бешлију као човека који је рекао учитељу Алији Чизмићу како

усташе убијају Србе. То је вероватно грешка (Види „Политику“, Београд, 25.08. 1991. год., стр 12) јер се у истом чланку помиње имам ефендија Хасан Бешлија који је 1991. године присуствовао сахрани посмртних остатака Срба побијених 1941. год.), шофер из Ливна, који се сада налази у Сарајеву као шофер код управе полиције. Он је сам лично гледао сва зверства и злочине, које су усташе у шуми „Копривница“ вршили над невиним српским породицама, па се је и сам над тим згрозио. Повративши се у Ливно сутрадан, тј. на 22. августа 1941. године од узрујања нагнао се је и све испричао, шта се је догодило са невиним српским породицама.

Овај шофер испричао је ово све и Чизмић Алији, учитељу Занатске школе у Ливну. Овај Чизмић Алија, био је мој сусед (преслушане Богуновић Марије), па ме је сутрадан на 23. августа 1941. године позвао у свој стан, и све ми ово испричао, те ме је подједно упозорио да се усташе спремају, да на исти начин покољу и остале српске породице из Ливна, а да то мисле учинити у недељу на 24. августа 1941. године. Он ме је уједно упутио, да одмах сутрадан одем до команде талијанске војске, која је била у селу Губеру, удаљеном 4 километра од Ливна. Ја сам, Богуновић Марија – сутрадан рано тј. на 24. августа 1941. године отишла у село Губер, тамо испричала у команди талијанске војске све што се је догодило са наведеним Србима и молила да талијанска војска узме у заштиту преостале српске породице у Ливну, јер да им усташе спремају исти покољ, који би се имао да изврши већ на 24. августа 1941. године после подне. Командант талијанске војске одмах је наредио да 40 талијанских војника оде у Ливно у усташки логор и заштите од покоља преостале српске породице из Ливна. Мени су (Богуновић Марији) талијански официри казали да одмах одем у Ливно и обавестим остале српске породице, да се одмах скупе у кућама Пајића и Коњика, где су већ били смештени талијански војници и официри, па да ће нас тамо све заштитити. Исто јутро, тј. 24. августа 1941. године, усташе су преко општ. стражара позвали све преостале српске породице, да се исти дан у један сат после подне морају се сакупити у основној школи у Ливну, па да ће бити транспортовани у Србију. Међутим, усташе су намеравале да тај дан све преостале српске породице одведу у шуму „Копривница“ и убију на исти начин као и оне раније.

-.-

„СВЕТ“ број 247 од 2.10. до 15.10.1991. стр 14.

Црне рупе у памћењу – аутор Јован Бабић

„Можда су највећи степен цинизма и нељудскости усташке просветне власти испољиле код отпуста Анђелке Лалић, учитељице из Ливна. Поред њеног имена у службеном „Гласнику“¹ од петог новембра, стоји примедба „сама напустила службу“.

А каква је, уствари, била судбина те народне учитељице, о чијој трагедији, племенитости и лепоти до данас причају старији Ливањци? Док

¹ Службени гласник НДХ

су, према истраживању новинара Светозара Љубоје, у аутобусу према стратишту Копривници усташе одвојено возили њу и трогодишњег јој синчића Здравка, она је замолила једног од њих да дете буде уз њу. Усташа је мирно отишао у задњи део аутобуса и заклао дете. потом му отсекао главу и бацио мајци у крило! Обоје су, највероватније, убијени 30. јула, а у споменутом „отпусту“ пише, ето да је „сама напустила“ службу петог новембра исте године.“

„На сличне муке стављен је и свештеник Ристо Ћатић из Губина код Ливна: поливен је заједно са својих 12 парохијана, бензином и запаљен. И данас се прича да је, пре тога, поп везан за гроб и жив одеран. На крају су сви бачени у јаму.“

Злочин у селу Брижине под Калином (Зијамет) 20. априла 1942. године

Овај велики злочин се десио 20. априла 1942. године на трећи дан православног васкрса.

Дан пре тога у сукобу са устаницима (људима који су штитили своја села од усташког терора) погинуо је злогласни усташки стожерник у Бугојну – Јуришић.

Убијено је око 70 душа, односно сви који су се затекли у селу: деца, старци, жене и богаљи.

Једна девојка (Стоја Јовановић) била је слепа и малоумни младић Јово Михајловић звани Ђуран.

Децу су бацали на зид, клали и на ножеве натицали. Две жене су убили тако што су им отсекли главе секиром.

На крају су све убацили у шталу, живо и мртво и запалили. Штала је била власништво Недељка Пилиповића. Тада су у истој штали изгориле и његове две краве.

Кћер Стојана Ђатића, девојчица од око 6 година бежала је избодена ножевима, са просутим цревима, и тако је дошла до Малића кућа, гдје је имала тетку. Ту је убрзо и умрла.

Сутрадан је вођа одреда Станко Кутањац написао писмо које је послао усташама преко Нике Леке, и запретио им да престану, иначе ће све њихово попалити.

Том приликом су у брижинама побијени:

1. Ђатић (Иле) Чедо, рођен 1935. године, Србин, спаљен.
2. Ђатић (Иле) Стана, рођена 1909. године, Српкиња, спаљена.
3. Ђатић (Стојан) Анђа, рођена 1932. године, Српкиња, спаљена.
4. Ђатић (Стојан) Невенка, рођена 1938. године, Српкиња, спаљена.
5. Ђатић (Стојан) Сима, рођена 1900. године, Српкиња, спаљена.

6. Ђатић (Стојан) Стојан, рођен 1938. године, Србин, спаљен.
7. Јовишевић (Нике) Ђука, рођена 1898. године, Српкиња, спаљена.
8. Јовишевић (Нике) Ђуро, рођен 1936. године, Србин, спаљен.
9. Јовишевић (Нике) Милојка, рођена 1935. год., Српкиња, спаљена.
10. Качабер (Никола) Мара, рођена 1875. Српкиња, спаљена.
11. Качабар (Сава) Анђа, рођена 1932. године, Српкиња, спаљена.
12. Качабар (Сава) Јованка, рођена 1912. године, Српкиња, спаљена.
13. Качабар (Сава) Милан, рођен 1936. године, Србин, спаљен.
14. Качабар (Стојан) Стоја, рођена 1938. године, Српкиња, спаљена.
15. Качабер (Миша) Сава, рођен 1862. године, Србин, спаљен.
16. Качабер (Никола) Драгица, рођена 1937. године, Српкиња, спаљена.
17. Качабер (Перо) Никола, рођен 1872. године, Србин, спаљен.
18. Качабер (Сава) Љуба, рођена 1934. године, Српкиња, спаљена.
19. Новаковић (Петар) Ђорђо, рођен 1936. године, Србин, спаљен.
20. Новаковић (Петар) Стана, рођена 1938. године, Српкиња, спаљена.
21. Новаковић (Петар) Стојанка, рођена 1910. год., Српкиња, спаљена.
22. Пилиповић (Благоје) Милева, рођена 1870. год., Српкиња, спаљена.
23. Пилиповић (Благоје) Милојка, рођена 1930., Српкиња, спаљена.
24. Пилиповић (Благоје) Невенка, рођена 1928., Српкиња, спаљена.
25. Пилиповић (Благоје) Симо, рођена 1924., Српкиња, спаљена.
26. Пилиповић (Иле) Анђелка, рођена 1919. год., Српкиња, спаљена.
27. Пилиповић (Јово) Борка, рођена 1936. год., Српкиња, спаљена.
28. Пилиповић (Јово) Јованка, рођена 1915. год., Српкиња, спаљена.
29. Пилиповић (Јово) Љуба, рођен 1942. год., Србин, спаљен.
30. Пилиповић (Јово) Мара, рођена 1935. год., Српкиња, спаљена.
31. Пилиповић (Јово) Миле, рођен 1939. год., Србин, спаљен.
32. Пилиповић (Јово) Нико, рођен 1933. год., Србин, спаљен.
33. Пилиповић (Јово) Никола, рођен 1860. год., Србин, спаљен.
34. Пилиповић (Јово) Радојка, рођена 1937. год., Српкиња, спаљена.
35. Пилиповић (Јово) Ристо, рођен 1940. год., Србин, спаљен.
36. Пилиповић (Јово), Сава рођен 1938. год., Србин, спаљен.
37. Пилиповић (Јово) Славко, рођен 1941. год., Србин, спаљен.
38. Пилиповић (Јово) Стоја, рођена 1902. год., Српкиња, спаљена.
39. Пилиповић (Лазо) Недо, рођен 1935. год., Србин, спаљен.
40. Пилиповић (Лазо) Перо, рођен 1940. год., Србин, спаљен.
41. Пилиповић (Лазо) Радослав, рођен 1939. год., Србин, спаљен.
42. Пилиповић (Лазо) Спасоја, рођен 1937. год., Србин, спаљен.
43. Пилиповић (Лазо) Стоја, рођена 1898. год., Српкиња, спаљена.
44. Пилиповић (Љубан) Боса, рођена 1934. год., Српкиња, спаљена.
45. Пилиповић (Љубан) Јефа, рођена 1900. год., Српкиња, спаљена.

46. Пилиповић (Љубан) Љубан, рођен 1939. год., Србин, спаљен.
47. Пилиповић (Љубан) Милојка, рођена 1938. год., Српкиња, спаљена.
48. Пилиповић (Љубан) Стоја, рођена 1924. год., Српкиња, спаљена.
49. Пилиповић (Реља) Стана, рођена 1870. год., Српкиња, спаљена.
50. Пилиповић (Спасоје) Милка, рођена 1939. год., Српкиња, спаљена.
51. Пилиповић Невенка.
52. Пилиповић (Станко) Станислав, рођен 1877. год., Србин, спаљен.
53. Пилиповић (Станко) Стојан, рођен 1936. год., Србин, убијен.
54. Пилиповић (Станко) Тодор, рођен 1928. год., Србин спаљен.
55. Пилиповић (Станко) Зора, рођена 1938. год., Српкиња, спаљена.

Злочин у Вилешима

Овај запис је начињен према казивању пок. Чеде Јаковљевића који је у вријеме када се злочин одиграо као дечак побјегао са стратишта.

Ево шта је он о томе казао:

Било је рано преподне 13. августа 1942. године на Госпојинске покладе. Људи су били заузети редовним сеоским пословима. Мога оца Милојка су 1941. године усташе претукли у затвору, па је након мјесец дана тешких мука умро од повреда. Остали смо сами са мајком која је водила домаћинство. Тога дана је она радила нешто око куће и спремала јело, а сестре су отјерале говеда на пашу. Све је било мирно и никоме није било ни на крај памети, да ће се још истог дана нешто тако ужасно догодити.

Одједном су се са свих страна појавиле усташе и почели сабирати народ. Нису никог злостављали, већ су говорили, да се људи требају скупити на једном мјесту, и да ће доћи неки њихов официр да одржи говор.

Били су до зуба наоружани. Најпре су скупили народ из кућа, а затим и оне који су се затекли на њивама, и на крају чобане који су чували стоку на ливадама даље од села.

Моја покојна мати је спремила за ручак питу тиквењачу. Молила је да причекамо док дјеца ручају, али нису дали да је поједемо. Рекли су да неће дуго трајати и да ћемо се брзо вратити.

Сакупили су нас на мјесту званом Сича у страни покрај једног јарка. Ту је било све живо што се затекло у селу. Жене са дјецом у рукама, мало већа дјеца, старци, дјевојке и два три младића. Одраслих људи било је мало, јер су их још прије отјерали и побили.

Тамо смо дуго чекали да дође тај што треба да одржи говор. Усташе су биле свуда около, и није се могло побјећи. Давали су неким цигаре да запале и дјеци по нешто за јело. Тако су нас заваравали и нико се није надао погибији, иако смо били забринуте, кад смо видјели да су нас са свих страна опколили.

Онда је један дојахао на бјелом коњу. Сјашио га и завезао мало подаље од нас. Затим су се њих неколико мало подаље од нас нешто договарали, а онда је одједном испалјена црвена ракета. У том часу је по скупљеном народу осута паљба из митраљеза који су били сакривени у шумарку, тако да их раније нисмо приметили.

Наста јаук и вика, да те Бог сачува оног плача и помагања. Народ поче да пада и да се ваља. Таква страхота не може да се замисли. Мене један прилично јак младић зграби за руку и потрча да бјежи. Руком обори једног усташу, и ми трком замакосмо у густиш, па бјежи куд те ноге носе, што можеш даље.

Тамо ми оста мајка и двије сестре. Једној је било две, а другој три године. Тога дана убијено је тамо 70 душа.

Накнадне белешке:

Истовремено је извршен злочин у Сеферовићима. Тамо је постојао споменик, а су жртве извађене и покопане у гробљима.

Злочин у Вилешима – накнадни подаци:

Извод из писма Милоша Чавића од 3.11.2004. године :

По казивању Алексе Чавића, старог човека (85 година) са добрим памћењем:

Стари Алекса се налазио у Зијамету када му је породица побијена у Сичи (11. августа 1942. год.). Тада су побијени његови: брат Марко са женом Љубом која је у наручју држала сина старог 2-3 месеца, жена од брата Вјекослава – Јеке (Костадина) и кћер Јока стара 12-13 година. Брат Вјекослав – Јеко, када је запуцано из пушкомитраљеза, прескочио је плот и побегао у шуму.

Перо Јовановић није у праву када је навео да је са стрељања побегао и Алекса (јер је он био у Зијамету – додао Б.М.). Према Алексином сећању, нико није побегао осим Јеке (који је вероватно повукао дечака Чеду Јаковљевића са собом). Усташе су дошле од куће-млина оца Симе Јовановића, и кога год су видели да пролази путем звали су да сврати, и тако је десетак случајних пролазника убијено.

Како није страдао Симо и његова породица, велика је непознаница? Зна се да је био добар са свима комшијама и муслиманима и католицима, а писао сам ти прошли пут да је био партизански сарадник.

Напомена: У вези злочина у Вилешима види извод из мемоара А.Н. Чавића.

Злочин у Вилешима – имена жртава

Податке за овај списак сам сабрао са разних страна. Он није потпун, јер су многи људи који би могли сведочити погинули или помрли, а они који су преживели, често се слабо сећају.

Три породице су потпуно истребљене и то породица Пргомеље Јове, Пргомеље Марка и Јове Палексића који је убијен заједно са женом и дететом.

Убијени су Ераци из Џека. У списку побијених Ерака су Ристо, Бранко и Драгоје. Убијена је и Ристина сестра Милка и још једна жена из те породице (Сава).

Међу побијеним су и Панић Јово, Панић Славко, мајка Панић Војина. За Панић Војина и Ђатић Драгу се не зна да ли су побијени у Вилешима или су отерани у Бугојно у Основну школу.

Даље, убијени су још Ђатић Анђелко, Ђатић Микаел и Ђатић Љубо заједно са оцем Драгутином (цела Породица!?).

Побијена је и породица Славка Риђана, породица Вјекослава Чавића из Арнаута, Јово Шперац са женом, Јаковљевић Богдан и његова жена, Јаковљевић Ђорђо и жена му Ранка и неки Јаковљевић из села Даутовине.

Убијене су и три најљепше девојке у селу: Милка Ерак, Ђатић Вишња и Ђатић Дивна.

Следећег дана након извршења злочина усташе су наредиле наколицини Срба који су преостали у Бугојну (све су то били старији људи) и неколицини Муслимана за које су знали да не одобравају усташку политику да иду на место злочина и закопају лешеве.

Добро се сећам тога дана који је био сунчан и топао. Мој покојни отац Богдан који је био присиљен да иде закопавати лешеве, када се вратио од јада није могао да говори. Седио је дуго времена сам у соби, ћутао и пушио.

Вилеши – списак жртава 1942. године.

- Чавић (Марко) Ратка, рођена 1941. Српкиња, убијена
- Чавић (Сифорије) Марко, рођен 1910. Србин, убијен
- Чавић (Вјекослав) Јованка, рођена 1933. Српкиња, убијена
- Ђатић (Анђелко) Марко, рођен 1935. Србин, убијен
- Ђатић (Анђелко) Перо, рођен 1938. Србин, убијен
- Ђатић (Анђелко) Ристо, рођен 1936. Србин, убијен
- Ђатић (Анђелко) Ружица, рођена 1938. Српкиња, убијена
- Ђатић (Драго) Нада, рођена 1942. Српкиња, убијена
- Ђатић (Драго) Нада, рођена 1938. Српкиња, убијена
- Ђатић (Драго) Радојка, рођена 1940. Српкиња, убијена
- Ђатић (Драго) Рајка, рођена 1939. Српкиња, убијена
- Ђатић (Љубо) Дивна, рођена 1932. Српкиња, убијена
- Ђатић (Љубо) Дивна, рођена 1928. Српкиња, убијена
- Ђатић (Љубо) Драго, рођен 1919. Србин, убијен
- Ђатић (Љубо) Драго, рођен 1918. Србин, убијен
- Ђатић (Љубо) Милка, рођена 1896. Српкиња, убијена
- Ђатић (Љубо) Перо, рођен 1938. Србин, убијен
- Ђатић (Љубо) Перо, рођен 1933. Србин, убијен
- Ђатић (Љубо) Вишња, рођена 1930. Српкиња, убијена

- Ђнатић (Љубо) Вишња, рођена, 1926. Српкиња, убијена
- Ђнатић (Ристо) Анђелко, рођен 1911. Србин, убијен
- Ђнатић (Ристо) Анђелко, рођен 1910. Србин, убијен
- Ђнатић (Ристо) Миле, рођен 1899. Србин, убијен
- Јаковљевић (Богдан) Боса, рођена 1935. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Богдан) Миле, рођен 1938. Србин, убијен
- Јаковљевић (Ђорђе) Анђа, рођена 1936. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Ђорђе) Јован, рођен 1937. Србин, убијен
- Јаковљевић (Ђорђе) Мара, рођена 1933. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Ђорђе) Новка, рођена 1923. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Ђорђе) Ново (?), рођен 1939. Србин, убијен
- Јаковљевић (Илија) Радмила, рођена 1902. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Јово) Богдан, рођен 1898. Србин, убијен
- Јаковљевић (Јово) Ђорђо, рођен 1902. Србин, убијен
- Јаковљевић (Јово) Грозда, рођена 1889. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Јово) Милка, рођена 1921. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Јово) Новка, рођена 1937. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Јово) Новка (?), рођена 1930. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Милан) Душанка, рођена 1934. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Миливоје) Здравка, рођена 1936. Српкиња, убијена
- Јаковљевић (Миливоје) Здравка (?), рођена 1933. Српкиња, убијена
- Палексић (Михајло) Јово, рођен 1914. Србин, убијен
- Панић (Јово) Љубица, рођена 1880. Српкиња, убијена
- Панић (Јово) Стоја, рођена 1889. Српкиња, убијена
- Панић (Марко) Јово, рођен 1908. Србин, убијен
- Панић (Марко) Славко, рођен 1915. Србин, убијен
- Панић (Марко) Војин, рођен 1922. Србин, убијен
- Панић (Славко) Марко, рођен 1942. Србин, убијен
- Панић (Славко) Милојка, рођена 1939. Српкиња, убијена
- Пргомеља (Јово) Перо, рођен 1926. Србин, убијен
- Пргомеља (Јово) Владо, рођен 1920. Србин, убијен
- Пргомеља (Лука) Станко, рођен 1883. Србин, убијен
- Пргомеља (Марко) Стоја, рођена 1939. Српкиња, убијена
- Пргомеља (Михајло) Јово, рођен 1884. Србин, убијен
- Пргомеља (Станко) Борка, рођен 1936. Српкиња, убијена
- Пргомеља (Станко) Лука, рођен 1924. Србин, убијен
- Пргомеља (Станко) Љуба, рођен 1926. Српкиња, убијена
- Пргомеља (Станко) Радојка, рођена 1940. Српкиња, убијена
- Пргомеља (Станко) Зорка, рођена 1938. Српкиња, убијена
- Шперац (Богдан) Милка, рођена 1924. Српкиња, убијена
- Вучковић (Илкан) Иле, рођен 1921. Србин, убијен

Побијени у Вилешима (1942. године) из других насеља.

- Галић (Вид) Анђа, рођена 1937. Српкиња из Кадиравине
- Галић (Вид) Ђорђе, рођен 1941. Србин из Кадиравине

- Галић (Вид) Стојко, рођен 1942. Србин из Кадировине
- Шперац (Драго) Ристо, рођен 1937. Србин из Кадировине
- Шперац (Ристо) Рађо, рођен 1931. Србин из Кадировине
- Зелен (Перо) Перо, рођен 1938. Србин из Кадировине
- Зелен (Васо) Новка, рођена 1939. Српкиња из Кадировине
- Зелен (Васо) Ново, рођен 1937. Србин из Кадировине
- Чавић (Стојан) Љуба, рођена 1915. Српкиња из Веселе
- Јаковљевић (Јово) Милка, рођена 1919. Српкиња из Главица
- Чавић (Драгоје) Драгија, рођена 1911. Српкиња из Хапстића
- Ерак (Милан) Стана, рођена 1942. Српкиња из Хапстића
- Ерак (Милко) Раде, рођен 1930. Србин из Хапстића
- Зелен (Ђорђо) Даринка, рођена 1919. Српкиња из Брда
- Ерак (Тодор) Стана, рођена 1884. Српкиња из Бугојна
- Галић (?) Анђа, рођена 1910. Српкиња из Бугојна
- Ђатић (Ђуро) Јефа, рођена 1914. Српкиња из Бугојна
- Панић (Перо) Милица, рођена 1915. Српкиња из Поточана
- Шперац (Сретко) Веса, рођена 1915. Српкиња из Крушевице
- Ерак (Коста) Бранко, рођен 1901. Србин из Кутлића
- Чавић (Недељко) Кона, рођена 1938. Српкиња из Јагодића

Злочин под Комаром 1943. године

На Спасовдан (који по календару пада 12. јуна) 1943. године савезнички авиони ловци – вероватно „Шпитфајери“ су митраљирали један усташки путнички аутомобил и запалили га. Том приликом је погинуо један или два усташка официра. То је било под Комаром (тако се назива дотични планински превој) идући од села Обораца према Травнику. На том месту су тада биле две или три сеоске колибе. После 1945. године је на истом месту изграђено доста добрих кућа и формирало се читаво мање село које је имало и основну школу.

Сутрадан након погибје усташких официра, дошла је група усташа, и за освету побила неколико мештана, међу њима и Милана Куреља. За овај злочин сам сазнао неколико дана након што се исти десио, јер је један Муслиман, добар пријатељ мога оца Богдана који је у Бугојну имао обућарску радњу, дошао и то му у поверењу казао. Ја не знам име тога Муслимана, али знам да је био оријентисан против усташа, и да је често навраћао код оца и казивао му што је знао да се около дешава. Мене, који сам тада био мали, обично би истерали из радње, да не би шта чуо, па касније негде избрбљао.

У септембру 1986. године пролазећи колима кроз то село, мало сам зауставио да узмем воде, срео једну жену и питао је да ли се сећа тог догађаја. Она ми казала дан када се десило (Спасовдан) и име жртве – Милана Куреља, док имена осталих није могла да се сети.

У међувремену, док смо разговарали, пришао ми је један човек средњих година, и почео да испитује, што се ја за то интересујем, од кога сам овлаштен и слично. Чак је тражио да му покажем и личну карту, као да

сам неки сумњив човјек или неки агент. Што би народ рекао: Буди Бог с нама!

Описани злочин је заиста драстичан пример како су се усташе у Босни (и целој територији НДХ) за сваку своју недаћу или пораз освећивали невином српском становништву и немилосрдно убијали. То је био и повод да ово запишем. (Напомена: Датум злочина, можда није тачан, јер је Спасовдан покретни празник, па треба видети у календару за 1943. годину када је тачно падао?).

Страдање у Мрачају

Када се крене из Бугојна према селу Весела и настави даље уским кањоном према излетишту Дубока, нешто даље у смеру Купреса налази се село Мрачај, које се састоји од два засеока: Горњег и Доњег Мрачаја.

Када сам у јесен 1989. године боравио у том крају, видео сам и два обележја:

1) Спомен плоча постављена у сред насеља Доњи Мрачај изнад од бетона саливене чесме са добром планинском водом. Подигнута је у спомен жртвама усташког терора када је у једном дану побијено четрдесетидвоје људи, углавном стараца, жена и деце.

2) Други споменик палим борцима НОВ и жртвама фашизма из Доњег и Горњег Мрачаја налазио се у Горњем Мрачају са ћирилицом исписаним именима свих погинулих. Укупно 56 Душа.

Нажалост, нисам имао времена да запишем имена жртава која су била исклесана на споменику који је вероватно у међувремену порушен.

Због тога ћу овде навести имена само оних страдалника чија су имена записана у архиви Савезног завода за статистику у Београду.

Ево тих имена:

- Бенцун (Миле) Слободан, рођ. 1925, погинуо у НОБ, Кудиљи, 1943.
- Бенцун (Миле) Слободан, рођ. 1924. године, погинуо у НОВ-у, Вуковско, Купрес, 1942. године
- Бенцун (Нико) Пана, рођен 1890. године, убијен 1942. год.
- Бенцун (Никола) Пантелија, рођен 1907. године, погинуо у НОБ-у код Купреса 1942. године
- Братић (Лука) Тодор, рођен 1988. године, убијен 1943. године у Мрачају
- Братић (Перо) Мирко (?), рођен 1925. године, погинуо 1943. године у НОБ-у, Фојница
- Братић (Перо) Мирко, рођен 1923. године, погинуо 1943. године у НОБ-у, Чипуљић
- Братић (Спасоје) Петра, рођена 1903. године, убијена 1943. године

- Деспинић (Јово) Марта, рођена 1877. године, убијена 1942. године у Горњем Маловану
- Дешић (Ђорђе) Милан, рођен 1939. године, убијен 1941. у Мрачају
- Дешић (Илија) Јања, рођена 1942. године, убијена 1942. у Мрачају
- Дешић (Јанко) Илија, рођен 1922. године, погинуо од усташа 1943. године у НОБ-у, Јабланица
- Дешић (Јово) Ђорђе, рођен 1895. године, убијен 1941. године
- Дешић (Пане) Драгиња, рођена 1896. године, убијена 1941., Мрачај
- Галић (Мирко) Анђа, рођена 1921. године, убијена 1942. године
- Галић (Саво) Милан, рођен 1928. године, погинуо 1945. године у НОБ-у, Трст
- Галић (Саво) Милан, рођен 1925. године, нестао 1943. године
- Катанић (Саво) Анђа, рођена 1924. године, убијена 1942. године
- Керановић (Божо) Драгомир, рођен 1925. године, погинуо 1944. године у НОБ-у, Доњи Вакуф
- Керановић (Марко) Нико, рођен 1875. године, убијен 1943. године
- Лазић (Глиго) Ђорђе, рођен 1928. године, убијен 1943. године
- Лазић (Глиго) Јелица, рођена 1926. године, убијена 1943. године у Мрачају
- Лазић (Глиго) Тодор, рођен 1906. године, убијен 1943. године
- Лазић (Лазо) Лука, рођен 1912. године, погинуо 1943. године у НОБ-у, Бусовача
- Лазић (Лука) Милица, рођена 1898. године, убијена 1942. године у Мрачају
- Лазић (Лука) Саво, рођен 1934. године, убијен 1942. године у Мрачају
- Лазић (Никола) Глиго, рођен 1883. године, убијен 1943. године код куће, Мрачај
- Марковић (Иле) Антоније, рођен 1905. године, убијен 1941. године, бачен у јаму Борова Глава
- Милић (Ристо) Савка, рођена 1884. године, заклана 1942. године код куће, Пориче.
- Шешум (Адам) Сава, рођена 1900. године, убијена 1942. године у Рилићу
- Шкобић (Алекса) Софа, рођена 1895. године, убијена 1942. у Мрачају
- Шкобић (Џвијо) Јела, рођена 1942. године, убијена 1942. године у Мрачају
- Шкобић (Џвијо) Милица, рођена 1938. године, убијена 1942. године у Мрачају
- Шкобић (Ђорђе) Јока, рођена 1900. године, убијена 1942. године у Мрачају
- Шкобић (Илија) Милован, рођен 1941. год., убијен 1942. у Мрачају
- Шкобић (Илија) Петар, рођен 1939. год., убијен 1942. год., Мрачај

- Шкобић (Илија) Роса, рођена 1929. год., убијена 1942. год., Мрачај
- Шкобић (Илија) Ружа, рођена 1936. год., убијена 1942. год., Мрачај
- Шкобић (Марко) Јово, рођен 1941. год., убијен 1942. год., Мрачај
- Шкобић (Марко) Симо, рођен 1921. год., убијен 1942. год., Мрачај
- Шкобић (Марко) Тривун, рођ. 1856. год., убијен 1942. год. Мрачај
- Шкобић (Марко) Веселка, рођена 1936. год., убијена 1942., Мрачај
- Шкобић (Марко) Вуко, рођен 1923. год., убијен 1942. год., Мрачај
- Шкобић (Павле) Даринка, рођена 1914. год., убијена 1942., Мрачај

Овај списак обухвата укупно 44 жртве, међу којима има и деце која су убијена исте године када су и рођена. Имена преосталих жртава, на жалост, нису ми позната.

Скраћен приказ „Мемоара Алексе Н. Чавића“ из Јагодића – Бугојно 1941-1945. године

У току 2004. године Милош Чавић, потпуковник ЈНА у пензији који сада живи у Београду, предао ми је једну копију „Мемоара Алексе Н. Чавића“ из села Јагодићи код Бугојна.

Поменути материјал се састоји од једне насловне странице и 21 густо куцане странице писањом машином, латиницом.

Пошто је поменути материјал преопширан, ја сам одлучио да га скратим, извлачећи из њега оно што је најбитније, и што је тачно, како би читаоцу који није боравио у бугојанском крају у то време, све било јасно и разумљиво. Тај скраћени текст је изложен у следећим редовима:

1) Дневник Алексе Н. Чавића

Описује се догађај који се десио почетком 1941. године. Усташе, на чијем је челу био Мехмед бег Сулејманпашевић, су ишли по српским селима и сакупљали ватрено оружје које су поседовали поједини сељаци, а које су им чак и турске власти у своје време дозвољавали да га поседују ради лова и заштите од дивљих звери.

Усташе су том приликом хапсили и ланцима везали поједине Србе које би срели, међу њима и Алексу Н. Чавића. Поред њега ухапсили су још и Косту сина Младенкова из Мличинаца (засеок?), Драгутина Чавића сина Алексиног и Милу сина Сифоријеиног, младића Владу Пргомељу из Вилеша и Ристу Чавића.

Са усташама је био и Србин Радиша Вучковић син Јовин за кога Алекса Н. Чавић каже да је био усташки сарадник.

Док су их везане водили, на коњу је наишао муслиман Хасан Форић из Злокућа који је усташе поздравио са „спремни“!

У Бугојну су их затворили у „Конак“. Ту их је најпре тукао злогласни усташа звани Царевих. Тукли су их и Зелић Перо из Горуше, Илија Црњак син Марков и Висковић (општински полицајац?). Када је Висковића заменио усташа муслиман Ченгић, он их није мучио и добро је поступао.

Из затвора су их пустили у суботу, то јест на Петровдан. Ухапшени су како на једном месту каже 6. јула.

Међу усташама који су их хапсили били су један син Љубана Пилиповића и син Драгутина Пилиповића, оба из Горуше.

У затвору је Алекса Н. Чавић видео попа Марка Поповића из Купреса који је касније убијен и попа Јована Обрадовића из Доњег Вакуфа који је преживео рат.

Још да додам да је међу усташама који су хапсили био и Алија Шечић из Занесовића и да су, док је Алекса био у затвору, усташе довеле и затвориле више Чипуљана, међу њима Тану Вуковића, Перу Стрезана, и Милу Катића. У затвору је био и Мирко Гушић. И сина Митра Праљка из Веселе затекли су у затвору.

Алекса мисли да је описано пуштање из затвора био усташки трик, јер касније око Илиндана усташе су поново хапсиле, при чему се људи нису опирали, јер су мислили да ће и њих пустити, али се то није десило, јер су сви који су били ухапшени око Илиндана побијени.

2) Успомене из окупације и рата 1941-1945. год.

(Алекса Чавић Николин, Јагодићи 12. фебруара 1946. – Mom пријатељу и другу Славку Трнинићу, свештенику, Сарајево).

Другог петка 18.-ог априла улаз у чаршију (у Бугојно) био је дозвољен уз строгу преметачину Срба по мостовима и другим прилазима граду, али смо ипак ушли...

Прве жртве за које су крволоци (усташе!) јавили да су побили било је 8 људи из Травника. Наводно стрељани су четници који су напали влак (воз!) који је довозио храну...

У нашем срезу најпре су побили 13 Зијамећана и Нику и Младенка Сукару. Похватили су 24 Зијамећана, стјерали их у Матановића кућу у Ровни, затворили у неки ајат, па одатле извлачили једног по једног и убијали, мртве товарили на коње, носили их на брдо Калин и тамо бацали у јаму Јапагу. При овоме злочину запомагао је Остоја Остојић (Станишић из Перића), на што су се сјатили муслимани и спријечили даље убијање, али их нису могли ослободити, па су их усташе отјерале у Бугојно. Тамо су их затворили и након десетак дана пустили. Од Сукара су затворили четворицу, али су им двојица побегла. (Б.М. – напомена: Ово о Сукарама, чини ми се није тачно, јер су двојица Сукара побегла са страстишта у Шупином гају и сакрили се код неког муслимана у Доњићима?)...

Око Илиндана поново хапсе и убијају. Из Чипуљића дотјерано 40 људи. Спасила се само двојица. Из Главица отјерано 10 људи...

Прогон грађана Бугојна у Србију, 12. августа 1941. кренуо транспорт (према казивању пок. Даше Кисић транспорт је кренуо 11. августа после подне).

Десетог октобра 1941. Италијани поново долазе у Бугојно. Отишли су у јуну 1942...

Прва усташка знатнија погибија догодила се у Копривници (на цести Бугојно-Купрес – додао Б.М.). У планинарском дому у Копривници било је седамдестидвојица усташа. Њих је напало око 100 момака под водством Станка Кутањца, али тако вешто и јуначки, да се само 5 усташа спасило бегством. Погинула су тројица Срба. Усташа 67...

*

Злочин у селу Брижине (према запису А. Н. Чавића). Усташе су за одмазду ради погибије стожерника Јуришића у шталу Недељка Пилиповића затворили старце, жене и дјецу и живе спалили 75 чељади...

Први партизански напад на Бугојно десио се 17. јула 1942. године, али се завршио неуспјехом. Шта више, усташе су зверски побиле на Урији 95 чељади...

Једанаестог августа усташе у Вилешима побиле 87 чељади – људи, жена и дјеце. Ту су убијене и три најљепше дјевојке из наше општине – Вишња и Дивна Ђатић и Милка Ерак са својим братом Ристом и стрицом Бранком...

У то време 5-та Црногорска бригада била је изнад Горњег Вакуфа. Црногорци су послали 4.-батаљон да брани народ. „Првих дана по доласку Црногораца логор им је био на Терзинцу на Црном Врху, а штаб је долазио мојој кући на конак (ноћивање). Штаб су сачињавали: Милован Шарановић, Перо Лаловић и Веселин кога су звали „Ага“.....

Затим мени дође Јозо Марина из Подгредина са поруком усташког начелника Марка Гргића из Бугојна да му поведем са собом још два-три човека из мога села ради важног разговора. Марина је затим саопштио важно обећање од стране усташа да се неће никоме ништа рђаво догодити. (Ко ће усташама веровати? – додао Б.М.). Ову поруку саопштим команданту Миловану Шарановићу. Он ми одговори да треба отићи. Позовем брата Ђорђу, Гавру и Миланка Пејића, те се упутимо Мариновој кући. Одатле заједно са њим у Бугојно...

Кад смо дошли у Бугојно, оставим другове у чаршији, а ја се сам упутим у канцеларију општинску. Тамо нађем Гргића и стожерника Фрању Дујмовића, обојица добро познати.....

Алекса даље описује како су га почастили кафом и како су се интересовали где су и колико има партизана у његовом крају. „Том приликом ја сам се пожалио на покољ у Вилешима, истичући да тај народ није био ништа крив. Они су одговорили да је покушано узнемиривање њихови стража пуцњима из пушака са оне стране Врбаса. Зато је рјешено да се тај народ очисти, то је морало, јер када би ми тако нешто допустили, дошли би Њемци па нас свију побиле. То је био њихов одговор на онај

страшни злочин... (Марко Гргић, злогласни усташа! То је онај што је 1941. у Основној школи наредио да двојици Срба дрвеним маљем у главе туче – додао Б.М.).

Алексин разговор са Гргићем и Дујмовићем се десио 4. септембра 1942. како он записа „баш кад је Јањ горио“.

Тринаестог октобра 1942. године наступале су усташе уз Рудину према Брдима. Ову вјест јавили су неки цивили, али им команда није вјеровала све док Брда нису планула.....

Првог новембра 1942. војска (Црногорци!) се од нас повукла. Нисмо знали куда је отишла, а ми смо остали као сирочад без родитеља.....

Петог новембра иза подне долети мени један дјечак из села и јави да усташе иду к нама преко брда. На моје питање колико их има, дјечак одговори да има „око 30 и то све црни“ (Францетића „Црна легија“ – додао Б.М.). Алекса се сусрео са поменутиим усташама и нису га дирали.....

Затим Алекса описује догађаје у току 1943. године: 20. фебруара битка велика код Горњег Вакуфа, ослобођење Бугојна 23. августа 1943. године и т. д.

Трећи дан Божића (1944. године – додао Б.М.) стигне вијест да непријатељ иде од Трновца са двије стране према Јагодићима.

Укратко речено било је пометње, бежаније и пљачке, али нико није убијен.

Иза 6. офанзиве усташе почеше сумњичити и муслимане као њихове непријатеље, те их почну хватати и убијати. У нашој општини упали су у кућу Мује Бајрића и одвели га у ноћ. Послије три недеље нађен је мртав у некој шумици код Куле. Тих дана убијен је Хајдаровић из Ровне, затим при муслиманском ручку у Голом Брду ухватили пет муслимана и њих одмах више села побили...

Дана 23. августа 1944. године рано изјутра непријатељ предузме напад, прво са истока са Бијеле Громиле, преко Тисовца и Коминачице.....

У даљем тексту мемоара Алекса описује ток борби и како су он и Марко Лекић помогли трећем и четвртом батаљону да се извуче према југу. Не наводи о којој се бригади ради, али каже да је командант 4.-ог батаљона био Милан Ђукић, а 3.-ег Осман.

Када је борба прошла, сељаци су нашли 40 лешева од којих су били 4 Талијана, два непријатеља, остало партизани, од којих једна другарица за коју се предпоставља да је пре смакнућа била силована. Даље каже: Другови су причали да је ту погинуо руководицац Милан Поповић.

После је била још једна борба на Каштелу код Чардака (Зијамет). Погинуло је 37 непријатељских војника.

Деветог септембра непријатељ се нагло повуче из Бугојна.....

Усташе и Швабе нису више шврљале по нашим селима.

ДОДАТАК – Записи о разним локалним догађајима :

У прољеће 1942. године усташе поћу на Зијамет да тамо тероришу, али их наоружани сељаци дочекају у дну Калина. Ту су им убили стожерника Нику Јуришића из села Берића Гаја (изнад Бугојна) и сузбију их. После спаљивања живе чељади у Брижини усташе су убили једног човјека

и два дјечака, заклале једну жену у млину, но ова је мученица смртно рањена догмизала кући и, кад су је питали шта јој је било, рекла „заклао ме Билан Ђорић“, тј. комшија, и одмах умрла. По овоме Зијамећани закључе да их све зло шиба од комшија Матановића и других. Договоре се да их побију, и када су Матановићи једном приликом терорисали у Рогоушцу, Зијамећани опремљени оду тамо, дочекају тројицу на путу и убију их. После тога у Зијамету није нико био убијен од усташа, а усташе не подузму по овој ствари ништа, иако су знали ко их је побио.

Дана 13. октобра 1942. усташе одбијене од партизана врате се у село Шушљике, ту затекну 4 човјека и све побију. Затим пређу у Кутлиће и ту запале двије куће, а сву стоку у селу опљачкају. Једну кобилу нису могли ухватити па су је из пушке убили. Пређу на Столац и тамо све од реда попале, али бојећи се партизана брзо оду, па је затим народ угасио половину попаљених кућа.

Истог дана оне усташе које су попалили Брда сићу на Барбариће и потјерају Милу Жољу, стјерају га у Адровић поље, и ту га на путу убију. Исти су потјерали са собом жену и дјецу Миле Чавића Ђорђиног, али како су их наши дочекали, жена и дјеца су остали таман на мјесту борбе код Шулајиних стјена и спасли се.

Дана 19. септембра 1942. године крене један батаљон Шваба и усташа и преко Црног Врха, приђу кући Драге Чавића, и запале је. Било је штете, али жртава није било. Онај кољач Билан Ђорић (усташа!) је убијен.

У даљем тексту Алекса Чавић говори о Јагодићима и поратној ситуацији. Поред осталог каже да је овај засеок (Јагодићи) дао у народну војску (партизане) 11 бораца, један погинуо, тројица тешко рањени, двојица заробљена и четворица изишли из борбе читави.

Дана 4. јула 1943. године стигао је један батаљон Шваба у Јагодиће. Ту су били 24 сата али нису ништа починили, осим штета у житу и ливадама. Сутрадан су отишли у правцу Равног Ростова, према Зијамету и Чардацима. У Ростову су попалили све кућаре по ливадама које су биле српске. У Чардаку су убили два човјека док се један спасио. Нешто су попалили. Истог дана ишле су и друге Швабе од Травника. У Трновцу затекну 5 партизана од којих тројицу убију.

Даље говори о страдању Срба на Купресу, али ништа нарочито. **Каже да је око 200 Купрешана бескућника дошло у овај крај (Јагодиће и околину) да презими и да се прехрани.**

Затим укратко спомиње скрнављење српске цркве у Чипуљџићу 1942. године и убиство поручника Лазара Секуле од стране четника. Кад говори о четницима Алекса заступа комунистичке позиције.

Све у свему Алексино сведочење у његовим „Мемоарима“ има одређену вредност, када описује стварне догађаје које је лично видео и доживео, док је оно што је чуо од других и сазнао на други начин мање поуздано, посебно када се он бави политизирањем и властитим тумачењима. Ипак, Алексини „Мемоари“ имају одређену вредност, јер се неки подаци које је он навео могу користити као допуна другим материјалима

о геноциду над српским народом у бугојанском крају у току 1941-1945. године.

(Састављено 3. децембра 2005. године.)

**Препис Решења којим је дат отказ
службеници Ани Васиљевић:**

НЕЗАВИСНА ДРЖАВА ХРВАТСКА
Министарство правосуђа и богоштовља

Број 46.873-1941.

Загреб, 28. српња 1941.

Госпођици АНИ ВАСИЉЕВИЋ
званичници III групе Котарског суда

БУГОЈНО

Одредбом Министарства правосуђа и богоштовља од 19. српња 1941. године број 44.782-1941., а на темељу законске одредбе од 12. српња 1941. број СХСВ-689-З.р.-1941. отпуштена сте из службе Независне Државе Хрватске.

О томе се обавјешћујете ради знања.

По одредби министра правосуђа и богоштовља

Одјелни предстојник у.з.:
(Потпис нечитак)

Печат са текстом:
НЕЗАВИСНА ДРЖАВА ХРВАТСКА
МИНИСТАРСТВО ПРАВОСУЂА И
БОГОШТОВЉА
(У средини печата усташки грб)

Наређење породици убијеног Стеве Вучића за
пресељење у Србију.

1. Фотокопија:

КОТАРСКА ОБЛАСТ У БУГОЈНУ Бугојно, 11-VIII 1941. год.
Стр. пов. број службено

НАЛОГ

За: госп. Обитељ Стеве Вучића

Бугојно.

Према наређењу Министарства за понову у Загребу пресељавате
се са Вашом обитељи у Србију.
Са собом можете понијети робе до 50 кг, новац, златнину,
и вриједностне папире.

Рок спремања 30 минута.

Котарски предстојник:

[Handwritten signature]

2. Препис:

КОТАРСКА ОБЛАСТ У БУГОЈНУ
Стр. пов. број службено

Бугојно, 11. VIII 1941. г.

НАЛОГ

За госп. Обитељ Стеве Вучића

Бугојно

Према наређењу Министарства за понову у Загребу пресељавате
се са Вашом обитељи у Србију.

Са собом можете понијети робе до 50 кг, новац, златнину и
вриједностне папире.

Рок спремања 30 минута.

Печат са текстом:

Незавина држава хрватска

Котарска област Бугојно

Котарски предстојник:

Потпис нечитак,

(вероватно „Куштро“)

Страдање људи муслиманске вероисповести од стране усташа.

Поред већ споменутог Ибрахима Рустампашића (Хамдибега) који је отеран у Бања Луку и убијен код села Ивањска, од људи сам чуо да је у Доњем Вакуфу на врбаском мосту убијен од стране усташа и Рустампашић Хасанбег.

Ибрахим је убијен зато што је био члан четничке организације, а због чега је убијен Хасанбег, то не знам.

Усташе су 1941. године у Травнику на изузетно свиреп начин заједно са једним официром Србијанцем убили и Махмута Робовића који се бавио новинарством, а по опредељењу је био ватрени Србин и велики русофил.

Талорду Меху, Селимовог брата усташе су из села Весела отерали 1941. године у Јасеновац, где је убијен 1943. године. Због чега, не знам.

Усташе су стрељале у Крчу (село Весела) Куртовић Сафета и Делић Мухамеда. Пољар је нашао лешеве који су лежали несахрањени седам дана.

Године 1946. Крижари су убили седам људи, међу којима:

- Панцо Авдија
- Панцо
- Панцо
- Мехотић Шефко
- Беврња Хемђо
- Ибрахимовић Мумин

Они су, изгледа отишли у шуму да секу дрва, а крижари су наишли и све побили. Разлог се не зна. Можда и зато да их не би одали или пријавили тадашњим властима.

Истакнути усташки злочинци у Бугојну

Месуд Хотић у својој књизи „Ратна хроника Бугојна“ (Бугојно, 1969. год.) на страни 18 каже:

„Стожерник Јуришић око себе окупља најмрачније типове који ће постати целати, под чијом ће камом издахнути десетине и стотине невиних људи, жена и дјеце. Поред Бранка Куштре, Марка Гргића, Драге и Марка Грабовца, логорника Дујмовића и других које смо већ споменули, посебно истичемо као кољаче и убице Јозу Шарића званог „Доктор“, затим Иву Јуришића званог „Цар“ („Царевић“ – додао Б.М.), Перковић Аугустина, Авду Карацу (званог „Цврљак“ – додао Б.М.), Махмута Сулејмановића итд.“

ОвOME треба додати и следеће „активне усташе“, како оне који су били директни извршиоци злочина, тако и оне који су им били духовне вође и које су извршење злочина организовали. Овде међу првима треба споменути адвоката Баришића који је још за време Краљевине Југославије био тајни усташки повјереник у Бугојну, и чија је адвокатска канцеларија

била централа у којој се стварала усташка организација, и из које се ширила усташка пропаганда.

Широм Босне, у сваком граду усташе су још пре рата 1941. год. имали своје поверенике, а то су углавном били адвокати који су имали своје канцеларије.

Други идеолог усташког покрета у Бугојну био је Мићо Хејдушек, који је својевремено студирао фармацију у Загребу, али никада студије није зваршио. Отац му је био Чех, а мајка Аустријанка. Након проглашења НДХ обукао је на себе смеђу фолксдојчерску униформу, на руку ставио црвену траку са свастиком и дочекао Немце са поздравом: Хајл Хитлер!

Велики зликовац је био и шумар Челик из Копривнице који је убио Мирка Хавлика (Чех православне вере), затим гостионичар Домаћиновић (Коканов отац), столар Далић, бербер Солдо, месар Цвијановић Иво, трговац стоком Цвијановић Марко, обућар Иванко Грабовац, Јерцл Иван, познати кољач, Чанчић Иво, усташки шеф полиције, трговац Баришић који је присвојио јеврејску трговину текстилом власништво Даве Атијаса, сина Бокора Атијаса.

Међу велике србомрзце и симпатизере усташа спада и Мухо Караца, Есадов отац. Добро се сећам када ме у сред чаршије у Бугојну у току лета 1944. године Есад напао и псовао ми поред осталог „Титу и партизане“, иако мене ни тада Тито није много одушевљавао.

У групу злочинаца свакако спада и учитељ Шенда, Јуко Лучић, Мато Кукрић – учитељ и злогласни криминалац Махо Коренић.

Захваљујући Јуси Бабићу доста је њих у лето 1943. године, када су дошли партизани, похапшено и стрељано.

Пре него што би кренули да убијају, усташе у Бугојну су имале обичај да се окупе и пију у биртији Нике Мадунића, а после обављеног клања састајалиште им је било у Павловића биртији у близини жељезничке станице, где су се окупљали у рану зору, и уз пиће хвалили својим злоделима. Јусо Бабић који се тада бавио шверцом, стизао је возом из Травника у Бугојно у рану зору, па би и он тада свратио у Павловића биртију, и тада је имао прилику да слуша њихове разговоре. Тако је знао за многе злочинце који су прикривено „радили“ ноћу, и како би они између себе знали рећи „таманили зецове“. „Зецови“ су наравно били Срби и Јевреји.

Додатне забелешке:

У листу „Борба“ од 13. октобра објављен је десети наставак документарног записа са насловом „Пакао програмиране мржње“, чији су аутори Владимир Дедијер и Антун Милетић.

У том запису стоји да су Италијани први пут дошли у Бугојно 11. маја и остали до 27. маја 1941. године.

У запису се спомиње и Стево Вучић.

Према подацима из „Мемоара А. Чавића“ Италијани су други пут у Бугојно дошли 10. октобра 1941. године, а отишли у јуну 1942.

—’—

Душан Поповић, трговац и гостионичар из Бугојна у затвору је страховито претучен, а затим отеран у Србију, где је умро од добијених батина.

—’—

Владо Драгичевић, финансијер за време Краљевине Југославије је прешао на римокатоличку веру. За католички Божић 25.12.1941. ишао је у госте у једно оближње хрватско село, где су га ноћу заклали.

—’—

Према изјави Васић Николе у Скаквцима је била слога. Када се Зијамет палио, сви Срби су бежали у Нуиће код муслимана који су их заштитили.

Васић ми је још рекао да је касније Перо Јефтић мобилисао људе за партизане у селу Сервани.

—’—

Једна старија жена коју су звали „тета Ана“ (презиме Јањић?) је била од стране усташа затворена. Пријавила је жена Едхема Ћишића, који је за време Краљевине Југославије био војни референт, а на истој дужности је остао и у НДХ.

Тај Ћишић је 1943. године отишао у партизане, а онда се са летком које су Немци бацали из авиона, као покајник предао Немцима, који су га добро измлатили (што је као издајник и заслужио), и затим отерали у логор.

—’—

Шешум Момо родом из Рилића прешао је на римокатоличку веру. После је ушао у партију и за време комуниста био неки функционер. Оженио се муслиманком са којом је имао сина.

—’—

Први који су из Купреса отерани у Бугојно били су Хрват Анте звани Антејц, Србин Јово Матић и још један Матић чије ми име није познато.

Када су их затворили у Бугојну, они су ноћу начинили рупу у зиду, па су се оба Матића привукли, а Антејц, пошто је био широк, никако није могао да се провуче. Кад се зора примакла и кад је видео да се уз сав труд не може провући, рекао је Матићима да беже и да се спасавају. Антејц који је био солунски добровољац и који се бунио против матретирања Срба, остао је у затвору и усташе су га убиле. Жена му се звала Ружа. Нису имали деце.

Кад је Јово Матић поново дошао у своје село, неко га је пријавио, па су га поново затворили. Спасио је главу захваљујући Хрвату Ивану Лозићу који је молио усташе да га пусте и за њега гарантовао.

—’—

Драго Катић из Доњег Вакуфа син Миле Катића, радио је у Јању.
Вероватно сам од њега чуо да је Јово Ивичић, ципеларски калфа
који је радио код Стојана Кисића убијен. Где, то не знам?

— —

Будимир (Будо) Миличевић који је у току рата био партизански
официр вероватно је судио усташама у Бугојну када су га заузели
партизани 1943. године.

Он је написао књигу са насловом „Погром“ (Издао „Веселин
Маслеша“ у Сарајеву 1964. године). У тој књизи описао је клање бугојанског
Јевреја Рудолфа Грофа и његовог сина Нацике, али је радњу сместио у
другу средину. Није рекао да се то догодило у јами код Бугојна. Због чега је
тако поступио, то само он зна?

— —

Наоружани сељаци (тада још није било јасно да ли четници или
партизани) 25. новембра 1941. године напали су пилану у Доњем Вакуфу. У
помоћ вакуфским усташама су приступили усташе из Бугојна и Италијани са
својим малим тенковима. Италијани су истог дана упали у једну српску кућу
где су се сељаци окупили да славе крсну славу. Све су их покупили и
држали затворене у подруму Трифковића куће у Бугојну. После око три
месеца су их пустили.

**Јајачко подручје у ослободилачком рату
и револуцији 1941-1945 (Зборник сјећања)
Издају СО Доњи Вакуф, Јајце и Шипово 1983. године
(Изводи из поменуте књиге)**

Станко Бодо, стр. 104:

... Непријатељ се није могао помирити са поразом, а поготово му је
тешко пала смрт усташког стожерника Јуришића, па приступа безобзирној
освети. Упада у села: Стојиће, Пријакe, Зуревину, Ђелме, Брижине и друга.
Чини прави покољ. Око 80 људи у селу Брижине који су били развог
животног доба, од најраније младости до позних година, затварају у шталу,
а потом је пале. Причали су ми да је то била заиста стравична слика.
Велики пламен дизао се до неба. Дим се мијешао са облацима, а из
запаљене штале чули су се очајни крици невиних људи. С вриском мајки
измјешао се плач дјете која су тек угледала свијет. Међу овим несрећним
становништвом била је и моја сестра са петоро дјете. Зликовци су уживали
у овом призору. Остало становништво ових села панично се разбјежало на
све стране и спашавало се како је знало и умјело. У овој непријатељској
акцији попаљена су сва наведена села. Опљачкана је покретна и
непокретна имовина. Села су остала потпуно пуста. ...

Нико Н. Бороја, стр. 357:

Те недеље, 16. јула 1942. године, „Црна легија“ извршила је масован покољ невиног становништва Урије. Убијали су не само мушкарце и жене способне за борбу, већ све одреда – од новорођенчади до изнемоглих стараца. Приликом пописа жртава фашистичког терора, поименично је утврђено 91 убијено лице из тог села. Међутим, усмрћена дојенчад била су још безимена, па преживјели нису могли дати неопходне податке о њима. Поуздано се зна да је тада заувјек нестало око 100 житеља Урије, иако у неким зборницима и евиденцијама стоји да је поклано 65 лица. Тај податак је погрешан, јер на брзину није било могуће установити тачан број погинулих.

Унакажени лешеве невиних лежали су, тако рећи, на сваком кораку опустошеног села: у кућама, подрумима и шталама, на двориштима, ливадама и путевима, у воћњацима и шумарцима, у зрелом жити и на другим мјестима. Пошто је била недеља, нерадни дан, већина становништва налазила се у кућама или у њиховој непосредној близини. Одсутни су били само чобани. Злочинци из „Црне легије“ нису бирали методе и средства: клали су, стријељали, бацали бомбе међу породице и сл. Убијали су на лицу мјеста, гдје год су кога затекли. Призори су били стравични. На све стране, широм села, лежали су унакажени мртваци – појединачно, у мањим или већим групама, понегдје и десеторо заједно. Невина дјечја тијела, изломљене руке и ноге, просути мозгови, локве крви... Унакажени родитељи лежали су поред вољене дјеце, такође измасакиране злочиначком руком. Једно до другог били су брат и сестра, дјед и унук. Дојенчад на грудима својих мајки завршавала тек започети живот. Тешко је било установити коме припадају поједини дијелови тијела. Потпуно је идентификован само мали број жртава, углавном они који су побијени у мањим групама.

—

И Васо Миљковић је на стр. 361 описао страдање народа села Урија.

Слободан Д. Милошевић: Избеглице и пресељеници на територији окупиране Југославије 1941-1945., Београд 1981.

Стр. 146:

Један од највећих логора који је служио за смештај усељеника и исељеника био је сабирни логор у Славонској Пожеги, чији је назив био „Сабирни исељенички и усељенички логор Славонска Пожега“. Као и други логори сличне или исте намене, основан је по наређењу IV/b одељења Гестапоа, тј. шефа тога одељења А. Ајхмана. Основан је формално 9. јула (иако је примио прве исељенике од 1. јула) и радио је до 20. октобра, а дефинитивно престао да ради 18. новембра 1941. год.

(И ово је доказ да су у планирање и извршавање усташких злочина били умешани Немци)

Види:

М. Бјелић: „Сабирни логор у Славонској Пожеги 1941.“, Зборник, часопис Хисторијског института Славоније (даље: Зборник ХИС), 1957, 5 195

Срби из Бугојна у логору Славонска Пожега:

(Стр. 150)

Датум доласка: 13.8.1941.

Мушких	123
Женских	204
Свега	327

Стр. 340:

Према подацима Државног равнатељства за понову у Загребу у месецу октобру 1941. године у Бугојну је било насељено 70 словеначких породица, односно 224 особе. (С. Милошевић).

Милан Баста: Рат је завршен 7 дана касније

Издање Глобус, Загреб (Плава библиотека), 1976.

Стр. 95: Андрија-Љубомир Лисац: Депортовање Срба из Хрватске 1941. год.

Стр. 377: - Младен Цолић: Тзв. НДХ-1941, 1973.

Стр. 128: **Изјава Јосе Орешковића – како су га учили клању.** Орешковић у почетку није могао да убија и да коље. Онда је Лубурић одлучио да га томе научи.

Ево кретког одломка из Орешковићеве изјаве о том догађају:

„.....Овај је отишао и доњео двоје мале двогодишње жидовске дјеце. Лубурић ми је предао једно дјете и рекао ми да га закољем. Одговорио сам да не могу. Нато су сви око мене прснули у смијех, ругали ми се и викали – усраша а не усташа. Онда је Лубурић извадио нож и заклао преда мном дјете говорећи: “Ево овако се ради”. Кад је дјете вриснуло и прснула крв, око мене се све завртјело. Скоро сам пао. Један ме усташа прихватио. Кад сам се мало прибрао, рекао ми је Лубурић да дигнем десну ногу. Дигао сам, а он ми је под ногу ставио оно друго дјете. Онда је заповиједио: “Удри”. Ударио сам ногом и згњечио главу дјетету. Лубурић ми је пришао, потапшао ме по рамену и рекао: “Браво! Бит ћеш ти још добар усташа.”

Тако сам – завршио је свој језовити исказ Орешковић – убио прво дјете. Након тога сам се опео до смрти. У пијанству сам заједно са друговима силовао неке жидовске дјевојке а онда смо их поубијали.....“

Стр. 157,156: Монструозни су такође злочини којима је руководио фрањевац др Срећко Перић, фратар из самостана Горице крај Ливна.

Пошто је имао сестру која је била удата за Србина, др Перић је с црквене проповједаонице хушкао своје католичке вјернике на покоље овим ријечима:

„Браћо Хрвати, идите и кољите све Србе, најприје закољите моју сестру која је удата за Србина, а онда све Србе од реда. Када овај посао завршите, дођите мени у цркву где ћу вас исповједити, па ће вам сви гријеси бити опроштени.“

Послије тога је започео крвави пир, и у току јуна, јула и августа 1941. године убијено је у ливанском котару око 5600 мушкараца, жена и дјеце. У том хушкању и подстрекивању на злочин помагало је др Перићу и његових двадесет фратара из самостана Горица.

На примјер, усташе су 20. августа 1941. године покупиле све мушкарце Србе, Ливљане, одвеле их у шуму Копривницу између Бугојна и Купреса и тамо их на најзвјерскији начин побиле. Неколико дана касније одвеле су у исту шуму и породице убијених и послје страшних и чудовишних мучења све их побиле. Кажу, смрт стрељањем била би пред тим звјерствима права благодат.

За особите заслуге за НДХ, за злочине које су починили пред невиним становништвом ови фратри су одликовани од Поглавника.

—

Кад му је дошао један усташа сав крвав од клања недужних жртава да тражи да га исповједи и опрости му гријехе, фра Емануело Рајић из Бугојна, окорјели усташа у црној мантији, отклонио је исповјед, благословио га и рекао:

„Сине, иди, још ниси свој посао завршио.“

(Борба, 15.02. и 08.02.1945.)

Стр.160: У подстрекавању прогона, убојстава и покрштавања истакао се у Бугојну фра Силвије Франковић. За њега је карактеристично да је усташком егзекутору Бранку Куштри који је после покоља 14 Срба хтео умирити своју савјест опростом гријеха, говорио:

„Кад намириш 40, онда ћу те исповједити, и све ћу ти опростити.“

—

Стр. 165: Фратри Шиме Анић и Мирко Радош били су међу организаторима покоља 80 Срба у селу Маловану.

—

Стр. 183-185: Из разговора кардинала Tisserant-а са Павелићевим изаслаником у Ватикану Николом Рушиновићем

(Младен Ољача: „Козара“, Београд, 1967. стр. 431-435.)

—

Кардинал Tisserant је том приликом добро изгрдио усташког изасланика због злочиначког убијања Срба и њихових свештеника и рушења и паљења православних цркава.

~·~

У току лета 1941. чуо сам да се нешто причало како су усташе убијали неке Србе у Ракитама (то је крај са леве стране жељезничке пруге, гледано у правцу Доњег Вакуфа, у близини Твртковића куће. Са десне стране пруге били су неки стари борови у башти трговца Анте чолића).

О том се после рата није ништа говорило, али сам почетком 1994. године имао прилику да у књизи неког Абазовића прочитам како су Срби убијани у тим Ракитама. Тај Абазовић је спомињао и неког Зулуа који је 1992. био важна личност у ХаВеО-у.

~·~

Говорило се да је и у јаму изнад села Пирића бачено око 300 невиних људи, али ништа сигурно о томе не знам.

Жртве које су страдале у логорима, затворима и изгнанству према подацима Савезног завода за статистику (жртве рата 1941-1945. год.)

Чавић (Перо) Перо, Јагодићи, рођен 1921. године, убијен од Немаца у Немачком логору као ратни заробљеник, припадник војске Краљевине Југославије.

Чавић (Нико) Алекса, Јагодићи, рођен 1878. године, умро у затвору 1943. године.

Стојић (Саво) Стојан, Стојићи, рођен 1894. године, као припадник НОВ убијен у затвору у Земуну.

Рустампашић (Ферхат) Хасан, Грачаница, рођен 1900. године, убијен 1944. године на принудном раду у Доњем Вакуфу.

Билановић (Јован) Станка, Бугојно, рођен 1889. године, логор Јасеновац 1941. године.

Бодић (Коста) Љубомир, Бугојно, рођен 1895. године, убијен у логору 1941. године.

Бранчић (Славко) Реља, Бугојно, рођен 1903. године, умро 1944. године у затвору Јајце.

Бркић (Јово) Љубомир, Бугојно, рођен 1911. године, Јасеновац 1943. године.

Димић (Марко) Јованка, Бугојно, рођена 1890. године, умрла у изгнанству, Свилајнац.

Дроњић (Милан) Недељко, Бугојно, рођен 1915. године, страдао у Београду, логор Бањица, 1942. године.

Дувњак (Нико) Ђорђо, Бугојно, рођен 1932. године, умро 1943. године у изгнанству, Крагујевачка Рача.

Ђурендић (Вуко) Александар, Бугојно, рођен 1888. године, Јасеновац, 1941. године.

Гњатић (Бојко) Алекса, Бугојно, рођен 1914. године, Јасеновац, 1941. године.

Голић (Гавро) Богдан, Бугојно, рођен 1883. године, умро 1943. године, избеглички дом Рибар.

Икић (Перо) Васо, Бугојно, рођен 1924. године, умро 1941. године у заробљеништву као војник Краљевине Југославије.

Јелић (Лука) Мирослав, Бугојно, рођен 1926. године, убијен у затвору Ужице.

Кисић Слободан син Ђопђе убијен у затвору у Сарајеву 1942. год.

Попадић (Марко) Коста, Бугојно, рођен 1878. године, умро 1945. године у избеглиштву, Београд.

Попадић (Марко) Миленко, Бугојно, рођен 1880. године, убијен 1942. године у избеглиштву, Београд.

Праљак (Миленко) Радмила, Бугојно, рођена 1900. године, умрла 1942. године у избеглиштву, Свилајинац.

Продановић (Милан) Ристо, Бугојно, рођен 1912. године, логор Јадовно код Госпића.

Рустампашић (Хамдо) Фуад, Бугојно, рођен 1921. године, Јасеновац, 1941. године.

Рустампашић Хасанбег је према казивању Османа Рустампашића убијен у Доњем Вакуфу на Врбаском мосту.

Сандић (?) Бранко, Бугојно, рођен 1906. године, логор Славонска Пожега, 1941. године.

Сандић (Илија) Бранко, Бугојно, рођен 1899. године, Јасеновац, 1941. године.

Савиновић (Максим) Јевросима, Бугојно, рођена 1890. године, Јасеновац, 1943. године.

Скопљак (Јован) Роса, Бугојно, рођена 1887. године, Јасеновац, 1942. године.

Шећеровић (Димитрије) Душан, Бугојно, рођен 1906. године. Логор Јадовно, Госпић.

Трифковић (Васо) Ђорђо, Бугојно, рођен 1903. године, убијен у затвору Крагујевац.

Видовић (Нико) Елза, Бугојно, рођена 1910. године, Хрватица, убијена 1944. године у затвору, Босанска Градишка.

Захировић (Махмут) Севда, Бугојно, рођена 1885. године, Јасеновац, 1942. године.

Хусељић (Рецо) Сабиха, Злавас, рођена 1920. године, убијена у немачком логору.

Кратак осврт на књигу са насловом:

„Своју земљу и они су вољели“

са поднасловом:

„Погинули и нестали из Бугојанског крају у Првом свјетском раду (1914-1918.), Другом свјетском рату (1941-1945.) и пораћу (пораће = време после рата – додао Б.М.), те у рату 1991-1995.“

Сарајево – Загреб 2004.

Накладник: „Свјетло ријечи“, Сарајево – Загреб.

За накладника: Петар Матановић

Насловна страна Андреј (Петар) Waldegg

Тисак: Blicdruk центар, Сарајево

Као аутори књиге назначени су Катица Невистић, фра Томислав Брковић и фра Јанко Љубас.

О поменутој књизи ја не желим давати своје мишљење, јер она својим садржајем најбоље говори о себи и својим ауторима.

Изнећу само неке чињенице и податке који су у истој изложени.

1) Број страдалих Хрвата:

У Првом светском рату	83
У Другом светском рату	1275
Рат 1991-1993.	344
Укупно:	1702

2) Број страдалих Жидова, Срба и Муслимана:

Жидови	15	стр. 365-366
Срби	37	стр. 367-372
Муслимани	18	стр. 373-375

Напомена – додао Б.М.: Када се ради о Хрватима онда су наведена имена свију пострадалих, а када се ради о Жидовима, Србима и Муслиманима, онда су наведени они који су остали у сећању Катице Невистић или „један дио страдалих у рату“.

Књига је у сваком случају врло поучна, и треба је не само прочитати већ и добро проучити, јер се у истој могу наћи врло интересантни подаци као на пример:

1. Да назив места Бугојно потиче од неке хрватске кнегиње Буге.

2. Кожварице. „Не 500 него 37 жртава“, како тврди Миленко Јуричић, стр. 119.

3. Јама код Калина, 26 људи убијено., стр. 118.

4. Трговац Стево Вучић је био носиоц листе Влатка Мачека на изборима 1939. године.

5. Драгичевић Владо син Милоша и Ђуке рођ. Крнета, жена Драгица Лековић. Погинуо за вријеме борби са партизанима 27.12.1942. године, стр. 161. (Није истина. Убиле су га усташе – додао Б.М.)

6. Глишић Драго, 48 год., син Станка и Петре Субашић, рођен 18.08.1945. у Д. Вакуфу. Убио га муслимански снајпериста 20.07.1993., стр. 430. (Тачно – Б.М.)

7. Ђерек Стипо, 31, син Иве и Руже рођ. Лозић-Доле рођ. 08.09.1912. год. у Љубњићу, Бугојно. Као Партизан погинуо у борби са усташама у сјјечњу 1943. у Јајцу. Проглашен народним херојем.

Стипо је имао и два брата: млађи брат Иван погинуо је у борби са Црвеном армијом код Стаљинграда, а још млађи брат Божо погинуо је у борби са партизанима 17.06.1944. године у Босанској Крупи. (стр. 165 и 166)

8. Лозић Доле Мирко. Убили га војници ХВО 25.06.1996. У Купресу. Био изузетно храбар, али својеглав (стр. 458).

9. Ћосић Горан, 28 година, син Владе и Милисаве Милошевић, као припадник МУП-а погинуо 07.08.1992. кад је војник ХВО-а неспретно репетирао пушку. (стр. 421).

10. Џаја Нико заробљен (од стране Муслимана – додао Б.М.) 23.07.1993. Рођен у Поричу 11.11.1959., касније убијен (стр. 425-426)

11. Жуљ Перо био је храбар, али веома суров. Ликвидирала га полиција ХВО 14.03.1993. у Травнику. (стр. 506).

Напомена: Увек је добро знати шта каже и друга страна.

У књизи „Ратна хроника Бугојна“ коју је Месуд Хотић објавио 1969. године у Бугојну објављен је списак имена и датума погибије бораца НОР-а (партизани). Од укупно 206 погинулих 137 су били Срби који су већином погинули у првим годинама рата.

Поменути списак почиње на следећој страни.

S P I S A K

POGINULIH BORACA NOR-a ZA PODRUČJE OPŠTINE BUGOJNO

A

1. Alibegović Selima
Sulejman	Alibe-
govići	Travnik, 1944. g.
2. Alibegović Selima Ismet	Alibe-
govići	Guča Gora — dec. 1944.
3. Anušić Luke Jovo	Petkovići	Blagaj — 1942. g.
4. Avdagić Lame Ibro	Vesela	Kod Zenice — 1944. g.

B

5. Bajić Jefte Čedo	Potočani	Zelengora — maja 1943.
6. Bajrić Avde Mujo	Glavice	Kao predsjednik NOO
ubijen u Bristovima
1944. g.
7. Behara Jove Novo	Kopčić	Bitovnja — 15. 6. 1944.
8. Behara Riste Nikica	Vesela	Prozor — februar 1943.
9. Bencun Mile Slobodan	Mračaj	Vukovsko — 1943. g.
10. Bilić Sime Simo	Prijanci	Jablanica — juna 1943.
11. Bosto Nezira Ibrahim	Bugojno	Drvar — maja 1944. g.
12. Bodić Mile Niko	Stolac	Konjic — 1943. g.
13. Bodo Mihajla Mladinko	Bode	Travnik — 1943. g.
14. Bratić Pere Mirko	Mračaj	Fojnica — 1943. g.
15. Bratić Pere Momir	Mračaj	Kiseljak — 1943. g.
16. Bujak Dušana Lazo	Čipuljić	Zelengora — april 1943.
17. Bujak Dušana Ilija	Čipuljić	Kod Tuzle — ljeto 1944.
18. Bujak Ilije Mladinko	Stojići	Zelengora — mart 1943.
19. Bujak Đorđe Pero	Stojići	Kaštel — aprila 1942.
20. Bušatlija Huseinbega
Mahmut	Bugojno	Majeveca — 1941. g.

C

21. Čehajić Hase Džemal	Gračanica	Duga Resa — apr. 1945.
22. Čerkez Mustafe Muhamed	Bugojno	Crna Gora — nov. 1943.
23. Čurić Hakiye Himzo	Rovna	Tarčin — 1945. g.
24. Čubela Jure Jozo	Dobriče	Manjača — april 1945.

Č

25. Čavić Ljube Nedeljko	Potočani	Busovača — jan. 1945.
26. Čavić Radosava Čedo	Potočani	Boračko jezero - Konjic — maja 1943. g.
27. Čavić Milivoja Mile	Prijaci	Trnovac — juna 1943.
28. Čavić Siforije Vjekoslav	Potočani	Jablanica — mart 1943.
29. Čavić Riste Marko	Čipuljić	Modriča — 1941. g.
30. Čavić Stojana Staniša	Čavići	Zaroblj. i umro u log. 1943. g.

D

31. Dautbegović Muharema Sulejman	Servani	Prozor — 1943. g.
32. Dešić Janka Ilija	Mračaj	Doljani - Jablanica — decembra 1943. g.
33. Deura Gojka Dušan	Čipuljić	Zelengora — apr. 1943.
34. Duvnjak Nike Gojko	Vedro	Puračić kod Gračanice — 25. 1. 1945.
35. Duraković Nume Emin	Polje	Zenica — nov. 1944. g.
	Glavice	

Đ

36. Đerek Ive Stipo	Ljubnić	Jajce — januara 1943.
37. Đelmo Pere Anđelko	Đelme	Nevesinje — feb. -943.
38. Đelmo Bože Nikola	Đelme	Trnovac — jula 1943.
39. Đelmo Dragoje Đorđe	Stojići	Zelengora — april 1943.
40. Đogatović Riste Dušan	Kruševica	Zelena Jabuka, 18. 6. 43.
41. Đokić Riste Branko	Đelme	Oborci — 1941. g.
42. Đokić Sime Mihajlo	Zurovina	Zaroblj. na Sutjesci, streljan u log. Zemun — 1943. g.

Dž

43. Dževahirić Muje Redžo	Zanesovići	Zenica — 20. 4. 1945.
---------------------------	------------	-----------------------

E

44. Erak Sime Aleksa	Hapstići	Tjentište — maja 1943.
45. Erak Mile Gojko	Hapstići	Konjic — marta 1943.
46. Erak Sime Đorđo	Hapstići	Sutjeska — 1943. g.
47. Erak Jure Dušan	Hapstići	Tjentište — maja 1943.
48. Erak Milenka Niko	Stolac	Sutjeska — 10. 6. 1943.
49. Erak Krstana Ilija	Brda	Tjentište — maja 1943.

F

50. Forić Osme Sadik	Zlokuće	Karlovac — maja 1945.
51. Furlan Hamida Idriz	Rovna	Travnik — 20. 10. 1943.

G

52. Galić Trivuna Mitar	Mračaj	Zijamet - Rostovo, 1943.
53. Galić Save Milan	Mračaj	Nepoznato
54. Glavaš Ive Stojan	Poriče	Travnik — 1944.
55. Gnjatić Krstana Pero	Prijaci	Zelengora — mart 1943.
56. Gnjatić Save Đorđe	Zurovina	Jablanica — mart 1943.
57. Gnjatić Zaharije Stanko	Zurovina	Ostrožac — mart 1943.
58. Gnjatić Todora Stojan	Trge	Busovača — avg. 1944.
59. Gnjatić Blagoja Blago	Zijamet	Busovača — jula 1944.

H

60. Haračić Tahira Sulejman	Poriče	Travnik — 1944.
61. Haračić Huseina Sulejman	Glavice	Okolica Šida — 1945.
62. Hodžić Halida Abdulah	Golo Brdo	Ranjen u Livnu, obijen u Veseloj — nov. 1943.
63. Halilović Halila Rahmo	Zlokuće	Travnik — okt. 1944.
64. Hajdarević Ahmeta Edhem	Golo Brdo	Vlašić Travnik — nov. 1944. g.
65. Hadžibegović Muje Fahrija	Kopčić	Vitrenica kod Zenice — 7. 4. 1945. g.
66. Hozić Ibse Suljo	Poriče	Travnik — 1944. g.
67. Hadžibegović Đafera Huso	Vrbanja	Bugojno — 20. 8. 1943.
68. Hrnjica Muje Huso	Bugojno	Glamoč — 1944. g.
69. Heler Bećira Mustafa	Vesela	Travnik — okt. 1944. g.

I

70. Ivković Mule Alija	Rovna	Karlovac — maja 1945.
71. Ivković Nedžiba Avdo	Rovna	Kakanj — april 1945. g.
72. Ikić Stanka Jovo	Maslići	Ostrožac — marta 1943.

J

73. Janjić Ignjata Svetislav	Stolac	Sutjeska — 1943. g.
74. Janjić Vlade Milan	Stolac	Tjentište — maja 1943.
75. Janjić Sime Đorđe	Đelme	Crljenice — Potočani oktobra 1942.
76. Jurčević Mile Blagoja	Čipuljić	Velež - Nevesinje 1943.

77. Jusufspahić Ale Redžo	Zaneso- vići	Zenica — 20. 4. 1945. Ahmići — Busovača januara 1945.
78. Jusufspahić Juse Alija	Zlavast	
79. Juspahić Ale Sulejman	Zaneso- vići	Drvar — 1944. g.
80. Jovanović Stojana Mladinko	Jovano- vići	Nikšić — 1943. g.
81. Jovanović Laze Branko	Maslići	Nepoznato — 10. 4. 42..

K

82. Kasumović Latifa Abdulah	Bugojno	Zemun — 1944. g.
83. Karadža Mehe Safet	Bugojno	Busovača — nov. 1944.
84. Karadža Muhameda Hamdija	Bugojno	Bistrica - G. Vakuf — avgusta 1943. g.
85. Kovačić Ljube Ćedo	Kutlići	Prozor — marta 1943. Zelengora - C. Gora 1943. g.
8). Kovačić Đorđe Milan	Kutlići	Tjentište — 1943. g.
87. Karačić Milke Đorđo	Kutlići	Pričani - N. Travnik — decembra 1943. g.
88. Kovač Ćamila Ahmet	Seferovići	Busovača — mart 1945.
89. Kero Beće Huso	Glavice	Travnik — 22. 10. 1944.
90. Karadža Mehe Nazif	Glavice	Tjentište — 1943. g.
91. Kunovac Sime Simo	Kopčić	Rostovo kao pozadinski radnik — 12. 7. 1943.
92. Kašić Riste Vlado	Ceribašići	Romanija — 1943. g.
93. Kunovac Tode Ilija	Kruševica	Duga Resa — Karlovac — 7. 5. 1945.
94. Kunovac Jove Branko	Kruševica	
95. Kadunić Alije Džemal	Zaneso- vići	Kao ranjenik utopio se u Vrbasu — 7. 5. 1945.
96. Keranović Bože Dragomir	Mračaj	D. Vakuf — 15. 2. 1944.
97. Kunkić Marka Tomo	Kordići	Travnik — 1945.
98. Karašin Rasima Safet	Ivica	Gračanica — 7. 5. 1945.
99. Karašin Sulje Dervo	Ivica	Bačić - Travnik — 1945.
100. Kojdić Anđelka Luká	Čipuljić	Zelengora — april 1943.
101. Kunovac Mitra Đorđe	Čipuljić	Kraljevo — jula 1944.
102. Kačaber Nine Đorđe	Brižina	Grdovo — 1942. g.
103. Karavljja Stojana Stanko	Karavlasi	Glamoč — maja 1942.

104. Karavlah Dragoje Blago	Karavlasi	Konjic — januara 1943.
105. Klindo Stanka Mladenko	Petković	Komar — marta 1944.

L

106. Lugonja Laze Niko	Stolac	Zelengora — 1943. g.
107. Lugonja Ljupka Branko	Kopčić	Skela kod Jajca — 1943.
108. Lazić Glige Đorđe	Mračaj	Mračaj — oktobra 1943.
109. Lazić Laze Luka	Mračaj	Busovača — nov. 1943.
110. Lukić Spase Vojin	Čipuljić	Valjevo — sept. 1943.
		Kod Valjeva zarobljen i streljan
111. Lukić Sime Drago	Čipuljić	D. Vakuf — febr. 1944.
112. Lukić Ile Zorka	Čipuljić	Malovan — 15. 5. 1943.
113. Lukić Stanka Veso	Čipuljić	Konjic — marta 1943. g.
114. Lukić Luke Jovo	Zurovina	
	Kadirovina	Nikšić — april 1943. g.
115. Lukić Đorđe Risto		

M

116. Mešić Rasima Bakir	Bugojno	Travnik — 1944. g.
117. Mešić Rasima Sakib	Bugojno	Travnik — dec. 1943. g.
118. Mlaćo Sulje Subha	Bugojno	Nepoznato
119. Mlaćo Sulje Safet	Bugojno	B. Luka — nov. 1944.
120. Mlaćo Ibri Abdulah	Bugojno	Konjic — febr. 1944. g.
121. Mutevelić Šakira Mustafa	Bugojno	Beograd
122. Mahmutović Muste Muharem	Glavice	Kopaonik — Srbija oktobra 1944.
123. Malković Imbre Ahmed	Rovna	Zenica — april 1945. g.
124. Mehić Hašima Esad	Kopčić	Stržanj kod Šuice, 1943.
125. Manjgafić Osmana Ismet	Odžak	Drvar — 3. 5. 1944.
126. Marković Save Simo	Mračaj	Nepoznato
	Plani-	Gračanica kod Bugojna
	nica	— 7. 5. 1945. g.
127. Muratspahić Ibri Ibro	Poriče	Fojnica — 1944.
128. Milić Laze Branko	Vesela	D. Vakuf — dec. 1944.
129. Maroš Ibri Muhamed	Vrpeć	Konjic — 1944. g.
130. Maroš Muhe Bećo	Čardaci	Konjic — 1943. g.
131. Milutinović Stanka Branko	Bode	Nepoznato
132. Milutinović Bože Stojan	Karavlasi	Oborci — 1941. g.
133. Malić Pere Staniša	Skakavci	Grgići — 18. 2. 1944. g.
134. Martić Jovana Niko		

N

135. Ninković Mije Branko	Kopčić	N. Travnik — 25. 10. 43.
136. Novak Nikole Spasoja	Prijaci	Nepoznato

O

137. Ostojić Milana Anđa	Kruševica	Sutjeska — 15. 6. 1943.
Jabuka - Ist. Bosna —
jula 1943. g.
138. Ostojić Milana Jelena	Kruševica	
139. Omanović Avde Agija	Pavice	Duga Resa — 1. 5. 1945.

P

140. Pilipović Tome Mladinko	Brižina	Konjic — 1943.
141. Paleksić Đorđe Milan	Karadžić	Šipovo — 1942. g.
142. Paleksić Sime Vojin	Karadžić	Bravnice — 1944. g.
143. Popadić Đorđe Joka	Čipuljić	Imotski — 19. 3. 1943.
Stolac - Bugojno —
jula 1944. g.
144. Perišić Branka Risto	Kutlići	
145. Perišić Pere Nikola	Kutlići	Sutjeska — maja 1943.
Beoč — Crna Gora —
maja 1943. g.
146. Perišić Milana Jovo	Kutlići	
147. Perišić r. Erak Mije
Mirjana	Hapstići	Zelengora — maja 1943.
148. Purivatra Rasima
Muharem	Bugojno	Bugojansko Polje —
11. 2. 1944. g.
149. Prgomelja Milenka Ljubo	čani	
150. Praljak Anđelka Nedeljko	Vesela	Sandžak — 1944. g.
Plevlja — 1944. g.
Koprivnica - Pavice —
1942. g.
151. Pilipović Stanka Lazo	Brižina	
152. Pilipović Stanka Ilija	Brižina	Konjic — 1943. g.
153. Pilipović Stanislava
Branko	Brižina	Božići - Travnik — 1944.
Čavići - Bugojno
20. 8. 1943. g.
154. Popravak Đorđe Đorđo	Vlađe-
vići	Centrala u Veseloj —
21. 8. 1944. g.
155. Popravak Stanka Mile	Vlađe-
vići	
156. Parić Sulje Murat	Ivica	Tuzla — 30. 12. 1944.

R

157. Radić Sime Jovo	Vukovsko	Pljevski padovi —
marta 1943. g. |
|----------------------|----------|-------------------------------------|

158. Radić Đorđe Bogoljub	Bugojno	Majevisa — 5. 12. 1941.
Uhapšen i streljan od
Nijem. kao org. ustan.
159. Raduljić Laze Jovo	Čipuljić	Streljan od str. četnika
Banjica
u Beogradu — 1944.
160. Raduljić Laze Jova	Čipuljić	Beograd — 28. 8. 1942.
161. Rustempašić Muharema
Safet	Gračanica	Karlovac — 1945. g.

S

162. Sadiković Sulje Šukrija	Planinica	Zenica — januar 1945.
163. Stajčić Đoke Miloš	Vesela	Rostovo — okt. 1943. g.
164. Smajić Smaje Mustafa	Vesela	Nepoznato
165. Sulejmanpašić Ibrahima
Muhedin	Vesela	Busovača — dec. 1944.
166. Stanić Cvije Vaso	Maslići	Nevesinje — april 1943.
167. Stanić Cvije Todor	Maslići	Zelengora — april 1943.
168. Stojić Vlade Mile	Stojići	Stojići — dec. 1942. g.
169. Stojić Stojana Đorđe	Stojići	Busovača — okt. 1944.
170. Stojić Save Špiro	Stojići	Nepoznato

Š

171. Širić Ivana Ilija	Oraho-
vica	Fojnica — 7. 5. 1944. g.
172. Šupić Mehe Abid	Bugojno	Komar — 1944. g.
Gromiljak kod Kiselj.
— decembra 1944. g.
173. Šušljik Sime Čedo	Šušljici	Tjentište — maja 1943.
174. Šušljik Mihajla Dušan	Šušljici	Tjentište — maja 1943.
175. Šolaja Trfka Mile	Brdo
Zaneso-
vići	Zarinjak - Zanesovići —
2. 4. 1945. g.
176. Šečić Redže Ahmet	Čipuljić	Nevesinje — 1944. g.
177. Škobić Dragoje Anđa	Blagaj	Busovača — maja 1944.
178. Šebez Marka Obrad	Čipuljić	Zelengora — apr. 1943.
179. Škobić Drage Vojin	Kupres	Fojnica — avg. 1943. g.
180. Šebez Marka Marko		

T

181. Tucu Ljube Milka	Kruševica	Bojska — 10. 3. 1943. g.
182. Tucu Milke Đorđo	Kruševica	Zelengora — 10. 6. 1943.
183. Tucu Đorđe Niko	Kruševica	G. Rostovo — 1943.

184. Tajar Ahmeta Muharem	Zaneso- vići	Krčevina - Zanesenovići — 15. 8. 1944. g.
185. Todorović Jove Đorđe	Čipuljić	Zelengora-april 1943.
186. Topus Ibri Huso	Vesela	Kakanj — 2. 4. 1945.
187. Turčinović Mule Numica	Poriče	Travnik — 15. 3. 1945.
188. Tucu Vuke Branko	Kruševica	Karlovac — 1945.

V

189. Vučković Vojislava Vlado Jagodići		Tjentište — 1943.
190. Vučković Svetozara Luka Gredine		Prozor — febr. 1943.
191. Vuleta Đorđe Simo	Čipuljić	Nepoznato
192. Vuleta Jove Jelica	Čipuljić	Nepoznato
	Dolac-	
193. Vuleta Jove Mitar	-Glamoč	Zelengora — 1943. g.
194. Velimir Milana Nikola	Vrbanja	Konjic — 1944. g.
195. Velimir Milana Dušan	Vrbanja	Zelengora — 1944. g.
196. Vukadinović Pere Nedo	Bare	Zelengora — juna 1943.

Z

197. Zelen Pere Stanko	Hapstići	Konjic — 1943. g.
198. Zelen Stanka Stojan	Hapstići	Konjic — maja 1943. g.
199. Zelen Marka Dragija	Hapstići	Crna Gora — 1944. g.

DOPUNA SPISKA POGINULIH BORACA

200. Bebora Jove Novo	Bugojno	Šuica — 1943. g.
201. Blagojević Krstana Nedo	Potkovići	Blagaj — 1942. g.
202. Blagojević Krstana Đorđe	Petrovići	Komar — 1944. g. Guča Gora — Travnik 1944. g.
203. Hozić Ibri Ibrahim	Poriče	Donji Vakuf — 1944.
204. Lukić Ile Đorđa	Čipuljić	Beograd — 1944. g.
205. Raduljić Laze Jovo	Čipuljić	Nezna se gdje je poginuo
206. Simić Riste Dušan	Čipuljić	

Погинули у НОБ који нису обухваћени у Хотићевом списку .

Јањић (Игњата) Светислав, Столац, рођен 1902. године, Србин, Зеленгора, 1943. године.

Јањић (Светислава) Милан, Столац, рођен 1922. године, Србин, Зеленгора 1943. године.

Јањић (Владо) Милан, рођен 1924. године, Зеленгора, 1943. године.

Јањић (Владо) Милан (?), рођен 1921. године, Сутјеска, 1943. године.

Драгојевић (Симо) Петар, Шушљиви, рођен 1906. године, погинуо 1944. године.

Драгојевић (Столе) Лука, рођен 1912. године, Србин, погинуо у НОБ-у 1943. године.

Шушљик (Ристо) Славко, рођен 1927. године, погинуо 1942. год.

Шушљик (Тодор) Чедо, рођен 1920. године, Бусовача, 1944. год.

Сулејманпашевић (Ибрахим) Мухедин, рођен 1917. године, Србин (?), Оборци, 1945. године.

Зелен (Марко) Драгица, рођена 1921. године, Српкиња, Срем, 1945. године.

Милисављевић (Михајло) Борислав, рођен 1912. године, Србин, Р. Сота код Илока, 1944. године.

Ајановић (Ремзо) Енвер, Бугојно, рођен 1926. године, Муслиман, Илијаш код Сарајева, 1945. године.

Атиас (Исидор) Алберт, рођен 1913. године, Јевреј, Калиновик, 1944. године.

Баштић (Остоја) Радојка, рођена 1940. године (?), Српкиња, Вуковско, 1943. године.

Ђурђић (Нико) Влада, рођен 1926. године, Србин, Сарајево, 1944. године.

Харачић (Ћамил) Наил, рођен 1904. године, Муслиман, Травник, 1944. године.

Јовановић (Сава) Анђелко, рођен 1893. године, Србин, Власеница, 1942. године.

Мариновић (Никола) Александар, рођен 1912. године, Бугојно, ? године.

Марјанац (Душан) Милан, рођен 1921. године, Србин, Купрес, 1942. године.

Шкобић (Драге) Војин, рођен 1925. године, Србин, Сутјеска 1942. (?) године.

Топић (Јован) Љубомир, рођен 1884. године, Србин, Добој, убијен 1945. године.

Топић (Владимир) Владимир, рођен 1924. године, Србин, Козара, 1943. (?) године.

Тргић (Божа) Босилка, рођена 1926. године, Српкиња, Кобиља Глава, 1943. године.

Вучић (Јово) Миле, рођен 1920. године, Србин, Црна Гора, 1943. године.

Чизмо (Исо) Салих, Врбања, рођен 1912. године, Дубока код Бугојна, 1942. године.

Марош (Мухарем) Бећир, рођен 1926. године, Муслиман, погинуо у НОБ-у, Козајче.

Бехлић (Мујо) Ђамил, рођен 1921. године, Прозор, 1943. године.

Бехлић (Омер) Ибрахим, рођен 1927. године, Ленђеровина, 1944. године.

Јарић (Ђорђе) Јован, рођен 1920. године, Србин, Сарајево, 1945. године.

Ѓњатић (Илија) Илија, рођен 1903. године, Србин, Сабљари, 1943. године.

Зелен (Љубо) Милош, рођен 1910. године, Србин, умро у НОБ-у, Травник, 1945. године.

Вилеш (Ибре) Хамдо, рођен 1922. године, Муслиман, Зидани Мост, 1945. године.

Велић (Омер) Смајо, рођен 1920. године, Муслиман, Карловац, 1945. године.

Туцо (Владо) Гојко, рођен 1922. године, Србин, Зеленгора, 1943. године.

Туцо (Владо) Милош, рођен 1920. године, Србин, Зеленгора, 1943. године.

Ковачић (Милко) Ђорђо, рођен 1909. године, Сутјеска, 1943. године.

Кривошија (Петар) Милан, рођен 1928. године, Србин, Босна, 1943. године.

Чавић (Ђорђе) Илија, рођен 1922. године, Загреб, 1944. године.

Чавић (Ђорђе) Станко, рођен 1925. године, Србин, Сарајево, 1945. године.

Вучковић (Војислав) Владо, рођен 1924. године, Србин, Барице, Црна Гора, 1943. године (?).

Вукадиновић (Перо) Недо, рођен 1921. године, Србин, Сутјеска, 1943. године.

Лукић (Милан) Илија, рођен 1896. године, Србин, Подрашница, 1941. године.

Бенцун (Никола) Пантелија, рођен 1907. године, Србин, код Купреса, 1942. године.

Борић (Нурија) Фадил, рођен 1918., Муслиман, погинуо у НОБ, 1943. год.

Мангафић (Осман) Исет, рођен 1925. године, Муслиман, Козарац, 1943. године.

Муратспахић (Ибро) Ибро, рођен 1916. године, Муслиман, Грачаница код Бугојна, 1945. године.

Садиковић (Суљо) Златиф, рођен 1924. године, Муслиман. Градишићи код Зенице, 1945. године.

Погинули у НОБ према подацима Савезног завода за статистику који нису обухваћени у Хотићевом списку.

Чавић (Ђорђе) Илија, Јагодићи, рођен 1922. године, погинуо 1944. године у Загребу.

Чавић (Ђорђе) Станко, Јагодићи, рођен 1925. године, погинуо 1945. године, Сарајево.

Кривошија (Петар) Милан, Росуље, рођен 1928. године, Босна 1943. године.

Јарић (Ђорђе) Јован, Ровна, рођен 1920. године, Сарајево, 1945. године.

Њатић (Илија) Илија, Сабљари, рођен 1903. године, Сабљари, 1943. године.

Туцо (Владо) Гојко, Крушевица, рођен 1922. године, Зеленгора, 1943. године.

Туцо (Владо) Милош, Крушевица, рођен 1920. године, Зеленгора, 1943. године.

Перишић (Милан) Ђорђе, Кутлићи, рођен 1912. године, Бусовача, 1944. године.

Ђурђић (Нико) Влада, Бугојно, рођен 1926. године, Сарајево.

Јањић (Симо) Ђорђе, Бугојно, рођен 1920. године, Готочани (Поточани?), 1942. године.

Лукић (Симо) Драгољуб, Бугојно, рођен 1912. године, Ужице, Чачак, 1941. године.

Марјанац (Душан) Милан, Бугојно, рођен 1892. године, Бугојно, 1941. године.

Топић (Владимир) Владимир, Бугојно, рођен 1924. године, Козара, 1943. године.

Тргић (Боже) Босилка, Бугојно, рођена 1926. године, Кобиља Глава, 1943. године.

Вучић (Јово) Миле, Бугојно, рођен 1920. године, Црна Гора, 1941. године.

Милић (Лазо) Ђорђе, Пориче, рођен 1914. године, Ужице, 1941. године.

Бајић (Јефто) Чедо, Поточани, рођен 1923. године, Зеленгора, 1943. године.

Чавић (Благоје) Благоје, Пријаци, рођен 1925. године, нестао у НОБ-у.

Куновац (Симо) Симо, Копчић, рођен 1922. године, Сутјеска 1943. године.

Панић (Богдан) Никола, Копривница, рођен 1926. године, Клашнице код Б. Луке, 1942. године.

Јањић (Светислав) Милан, Столац, рођен 1922. године, Зеленгора 1943. године.

Јањић (Владо) Милан, Столац, рођен 1921. године, Сутјеска 1943. године.

Микић (Вид) Милорад, Весела, рођен 1917. године, Купрес, ? .

Милисављевић (Михајло) Борислав, Грачаница, рођен 1912. године, Р. Сота код Илока, 1944. године.

Вуковић (Светко) Лука, Гредине, рођен 1926. године, Купрешка Врата, 1943. године.

Бенцун (Никола) Пантелија, Мрачај, рођен 1907. године, код Купреса, 1942. године.

Галић (Саво) Милан, Мрачај, рођен 1928. године, погинуо 1945. године.

Напомена:

Поред Срба и Јевреја у изложеном материјалу су обухваћени и поједини Бошњаци (муслимани) и други, који су побијени или погинули као борци.

Сматрајући да су њихове жртве достојне поштовања, и да не треба да буду заборављене, предпостављам да не би било праведно да сам их изоставио.

Белешка о писцу

Бранко Мићић је рођен у Бугојну 15. августа 1928. године, где је провео детињство, Други светски рат и стицајем несретних околности ратна збивања 1992–1995.

Школовао се у Травнику, Загребу и Новом Саду. Радио је у Загребу, Приједору, Новом Саду, Вршцу, Ћуприји и Бечеју... и тако је у својој нимало лакој животној школи имао прилику да упозна различите људе и нарави и стекне богато животно искуство.

Сада, на крају животнога пута у осамдесетичетвртој години живота живи и понешто ради, са жељом да оно што је сакупио и написао среди и подари онима чије време тек долази.

Све оно што је написао прилично је скромно, јер он није имао амбиције да напише нешто велико и према мерилима оних који данас суде и одлучују, значајно, већ пре свега да остави запис о своме бићу и времену које му је суђено, као и о људима (да не кажем сапатницим) са којима је делио животну судбину, и које као драга бића носи у свом срцу.

„Запис о злочину“ део је поменутих настојања и осећање потребе да се не дозволи да имена поменутих невиних жртава буду прекривена прахом заборавља.

Потпуније податке о биографији Бранка Мићића могуће је наћи уз роман „Прича о љубави“ у збирци приповедака са насловом „Приче из родног краја и књигама „Прича о једном животу, I – IV део.“

Садржај:

Предговор.....	2
Записи и документи о усташком терору.....	3
Четничка организација.....	5
Прве жртве.....	6
Жртве побијене у Ивањској ко Бање Луке.....	7
Јама под Калином.....	8
Злочин у пашњаку Хашима Ђулимана.....	8
Жртве у Шупином гају.....	9
Злочин у Занесовићима.....	11
Списак познатих жртава које су побијене у Занесовићима.....	12
Жртве из насеља Чипуљић које су бачене у јаму код Занесовића.....	13
Страдали у Чипуљићу према списку Савезног завода за статистику.....	15
Побијени у Занесовићима 1941.год – Према Сав. Зав. за статист.	17
Жртве из насеља и села у непосредној близини Бугојна.....	18
Колики број жртава у јами у Занесовићима?.....	20
Исказ једног човека.....	21
Прогон у србију.....	23
Сведочење Анике Павловић.....	26
Исказ пензионисане учитељице Меланије Бабић.....	30
Злочини фашистичких окупатора и њихових помагаче против Јевреја у Југославији.....	31
Злочин у Кожварицама.....	31

Црне рупе у памћењу.....	37
Злочин у селу Брижине.....	38
Злочин у Вилешима.....	40
Злочин под Комаром.....	44
Страдање у Мрачају.....	45
Скраћен приказ „Мемоара“ Алексе Чавића.....	47
Преписи решења усташке власти.....	52
Страдање људи муслиманске вероисповести.....	54
Истакнути усташки злочинци.....	54
Додатне забелешке.....	55
Јајачко подручје у осл. рату и рев. - одломци.....	57
Слободан Д. Милошевић: Избеглице и пресељеници.....	58
Срби из Бугојна у логору Славонска Пожега.....	59
Милан Баста: „Рат је завршио 7 дана касније“ - одломци.....	59
Жртве страдале у логорима, затворима и изгнанству.....	61
Осврт на књигу „Своју земљу и они су вољели“.....	62
Хотићев списак погинулих Бораца.....	65
Погинули у НОР који нису у Хотићевом списку.....	73
Погинули у НОР - подаци Сав. Зав. за статист.	75
Белешка о писцу.....	76

Контакти аутора:

Бранко Мићић

Адреса: ул. Текелијина 11/2, 21000 Нови Сад

Ел. пошта: bmicic76@yahoo.com

Моб. Телефон: 064/213-1096

Фотографије на корицама:

Прва страна: **Жртве усташких покоља.**

Задња страна: **Усташе и Немци терају у логор жене и децу са Козаре.**